

**EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
FAKULTA MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV**

Evidenčné číslo: 105002/I/2016/3535505005

**VPLYV MIKROPÔŽIČIEK NA ZNIŽOVANIE ÚROVNE
CHUDOBY V ROZVOJOVÝCH KRAJINÁCH**

Diplomová práca

**EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
FAKULTA MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV**

**VPLYV MIKROPÔŽIČIEK NA ZNIŽOVANIE ÚROVNE
CHUDOBY V ROZVOJOVÝCH KRAJINÁCH**

Diplomová práca

Študijný program: Hospodárska diplomacia
Študijný odbor: Medzinárodné ekonomické vzťahy
Školiace pracovisko: Katedra medzinárodných ekonomických vzťahov a hospodárskej diplomacie
Vedúci záverečnej práce: Ing. Mikuláš Černota, PhD.

Bratislava 2016

Bc. Veronika Antalová

Čestné vyhlásenie

**Čestne vyhlasujem, že som záverečnú prácu vypracovala samostatne a že som uviedla
všetku použitú literatúru.**

Dátum: 29.3.2016

.....

Abstrakt

ANTALOVÁ, Veronika: *Vplyv mikropôžičiek na znižovanie úrovne chudoby v rozvojových krajinách*. – Ekonomická univerzita v Bratislave. Fakulta medzinárodných vzťahov; Katedra medzinárodných ekonomických vzťahov a hospodárskej diplomacie. – Vedúci záverečnej práce: Ing. Mikuláš Černota, PhD. – Bratislava: FMV EU, 2016, 68 s.

Cieľom tejto práce je zistenie vplyvu mikropôžičiek na znižovanie úrovne chudoby v rozvojových krajinách. Na jeho dosiahnutie sme stanovili štyri čiastkové ciele. Prvým je stanovenie definície mikropôžičiek a mikrofinancovania na základe chronologickej analýzy vývoja daných pojmov, druhým je identifikácia teoretických východísk mikropôžičiek, základných princípov mikropôžičiek a jednotlivých teoretických modelov mikrofinančných intervencií, tretím je identifikácia rizík a príležitostí v súvislosti s dopadom mikropôžičiek na znižovanie chudoby a zmiernovanie rodovej nerovnosti a štvrtým je vyhodnotenie konkrétnej implementácie projektu na základe prípadovej štúdie a navrhnutie opatrení, ktoré by viedli k zlepšeniu postavenia konečných recipientov týchto mikrofinančných služieb. Práca je rozdelená do štyroch kapitol. V prvej kapitole sa venujeme teoretickým základom mikropôžičiek, vrátane základných princípov a modelov. V druhej kapitole skúmame teoretické východiská súvisiace so vzťahom mikropôžičiek a odstraňovania chudoby a rodovej nerovnosti, vrátane špecifických implikácií v kontexte Subsaharskej Afriky. V tretej a štvrtej kapitole sa zaoberáme konkrétnou mikrofinančnou intervenciou v oblasti Chididi v Malawi a ponúkame tri možné scenáre do budúcnosti.

Kľúčové slová: mikropôžičky, znižovanie chudoby, zlepšovanie postavenia žien, vidiecke oblasti

Abstract

The main aim of this thesis is the identification of influence of microcredit on the poverty alleviation in developing countries. To support it we have created a set of four partial aims. In the first one we try to create a definition of microcredit and microfinance based on the chronological analysis of the development of these terms, the second one is to identify the theoretical basis of microcredit as well as key microfinance principles and theoretical models of microfinance interventions, the third is to identify the risks and opportunities related to the influence of microfinance on the poverty alleviation and reduction of gender disparities and the fourth is to evaluate a particular intervention based on the case study and proposition of possible measures which could be undertaken to improve the situation of the final recipients of these services. The thesis is divided into four chapters. The first chapter is dedicated to the theoretical basis of microcredit, including the basic principles and models of microfinance interventions. The second chapter examines the theoretical outcomes related to the influence of microfinance on poverty alleviation and gender empowerment as well as the implications of such influence within the context of the Sub-Saharan countries. The third and fourth chapter are dealing with the particular microfinance intervention within the area of Chididi, Malawi and offers three possible future scenarios for this intervention.

Keywords: microcredit, empowerment of women, poverty alleviation, rural areas

PodĎakovanie

Ďakujem Ing. Mikulášovi Černotovi, Phd, vedúcemu diplomovej práce, za odbornú pomoc, podnetné pripomienky a trpezlivosť pri mojich otázkach pri vypracovaní tejto práce.

Ďalej ďakujem organizáciám GLEN Slovakia a GLEN Europe a mojej tandem partnerke Cornelií Hörtner za podporu a spoluprácu počas stáže a zberu údajov pre túto prácu a v poslednom rade nemeckému BMZ a ASA-Programu za finančnú podporu projektu.

Obsah

Úvod	9
Ciele práce a metódy skúmania	11
1 Teoretické základy poskytovania mikropôžičiek	13
1.1 Mikrofinancovanie a mikropôžičky a ich história	13
1.2 Základné princípy mikrofinancovania	15
1.3 Poskytovatelia a modely mikrofinančných intervencií.....	18
2 Mikropôžičky a odstraňovanie chudoby a rodovej nerovnosti.....	25
2.1 Dopad mikropôžičiek na chudobu	26
2.2 Dopad mikropôžičiek na zlepšovanie postavenia žien	28
2.3 Efektivita mikropôžičiek v podmienkach Subsaharskej Afriky	30
2.4 Najčastejšie modely mikropôžičiek využívané v Subsaharskej Afrike	31
2.5 Mikrofinancovanie v Malawi.....	33
2.5.1 Makroekonomický prehľad	33
2.5.2 Chudoba v Malawi	35
2.6 Prístup k finančným službám v Malawi	36
3 Mikrofinančná intervencia v Chididi a SURCOD.....	38
3.1 Village Savings and Loans- VSL.....	42
3.1.1 História a základy fungovania VSL	42
3.1.2 Mechanizmus fungovania a demokratické princípy VSL	43
3.1.3 Doplnkové mechanizmy v systéme VSL.....	44
3.1.4 Cyklické fungovanie asociácií.....	45
3.1.5 Teoretické modely využívané v rámci VSL v Chididi	45
3.2 Realizácia výskumu	49

3.3	Vyhodnotenie dotazníka	52
4	Diskusia	60
	Záver	63
	Zoznam použitej literatúry.....	65
	Prílohy	

Zoznam skratiek a symbolov

CGAP	Consultative Group to Assist the Poor
GLEN	Global Education Network
MFI	mikrofinančná inštitúcia
MIX	Microfinance Information Exchange
OSN	Organizácia Spojených národov
ROSCA	Rotating Savings and Credit Associations
SURCOD	Sustainable Rural Community Development Organisation
UNCDF	United Nations Capital Development Fund
VSL	Village Savings and Loans
VSLA	Village Savings and Loans Association

Úvod

Chudoba, hlavne tá extrémna, predstavuje jeden z najväčších problémov súčasného rozvojového sveta. Zároveň v roku 2012 predstavovali až 70% svetových chudobných ženy¹, z dôvodov nerovnakého prístupu k príležitostiam tak v rozvinutých, ako aj rozvojových krajinách. Zameranie na ženy pri poskytovaní mikropôžičiek teda môže mať väčší význam ako len poskytovanie rodovo neutrálnych finančných služieb. Multiplikačný efekt investícií zameraných na ženy sa totiž už dlhodobo preukazuje v iných oblastiach rozvojových štúdií. Jedným z príkladov môže byť to, že predĺženie školskej dochádzky žien o každý dodatočný rok znižuje detskú úmrtnosť o takmer desať percent.² Podľa nášho názoru by podobný multiplikačný efekt na znižovanie chudoby a zlepšovanie situácie celých komunít mohlo mať aj zlepšenie prístupu žien k finančným službám.

Nakoľko sa problematike chudoby a jej odstraňovania v súvislosti s postavením žien v rozvojových krajinách venujeme už niekoľko rokov, považovali sme za perspektívne prínosnú príležitosť zúčastniť sa trojmesačnej dobrovoľníckej stáže v Malawi, prostredníctvom organizácie GLEN Slovakia. Táto stáž bola zameraná práve na podporu projektu zlepšujúceho postavenie žien vo vidieckych oblastiach prostredníctvom mikropôžičiek. Zároveň predstavovala, okrem získania nového pohľadu na globálne súvislosti, aj možnosť pozorovať pôsobenie teoretických koncepcií v reálnej praxi a poskytla nám priestor pre zozbieranie autentických empirických dát pre vyhodnotenie efektivity tohto projektu, ktorému sa venujeme v poslednej časti tejto práce.

V prvej kapitole sa venujeme stručnej histórii poskytovania mikropôžičiek a teoretickým základom, na ktorých je tento nástroj znižovania chudoby založený. Ďalej analyzujeme základné princípy mikrofinancovania a jednotlivé teoretické modely podľa typu a spôsobu poskytovania, zahrnutých služieb a vlastností cieľových skupín.

V druhej kapitole skúmame teoretické východiská súvisiace so vzťahom poskytovania mikropôžičiek a odstraňovania chudoby a rodovej nerovnosti. V ďalšej časti skúmame tieto závislosti v špecifickom kontexte regiónu Subsaharskej Afriky. V rámci tohto regiónu analyzujeme aj najčastejšie využívané modely poskytovania mikropôžičiek a dávame ich do súvisu s teoretickými modelmi, ktoré sme uviedli v prvej kapitole. V závere druhej kapitoly sa venujeme makroekonomickému prostrediu v rámci Malawi, ako jednej z najmenej

---

¹ The World Bank: *World Development Report 2012: Gender equality and development*. 2011. S.109

² Gakidou, E.: Increased Educational Attainment and its Effect on Child Mortality in 175 Countries between 1970 and 2009: A Systematic Analysis. 2010. In: *The Lancet*. s. 963

rozvinutých krajín sveta, v rámci ktorej je potenciál na znižovanie chudoby v súvislosti s využitím mikropôžičiek relatívne veľký.

V tretej kapitole sa zaoberáme konkrétnou mikrofinančnou intervenciou v oblasti Chididi v Malawi zastrešovanou organizáciou SURCOD. Taktiež rozoberáme realizáciu výskumu zameraného na zisťovanie zmien v životných podmienkach miestnych žien zapojených do tejto intervencie.

V štvrtej kapitole v rámci diskusie ponúkame tri možné zmeny, ktoré by sa dali implementovať do tohto projektu mikropôžičiek. Dve z nich vyplývajú z dát zozbieraných prostredníctvom dotazníka a jedna predstavuje dlhodobú víziu organizácie. Rovnako analyzujeme pozitívne aj negatívne stránky všetkých možností.

Ciele práce a metódy skúmania

Cieľom tejto práce je zistenie vplyvu mikropôžičiek na znižovanie úrovne chudoby v rozvojových krajinách.

Čiastkovými cieľmi sú:

- stanovenie definície mikropôžičiek a mikrofinancovania na základe chronologickej analýzy vývoja daných pojmov,
- identifikácia teoretických východísk mikropôžičiek, základných princípov mikropôžičiek a jednotlivých teoretických modelov mikrofinančných intervencií,
- identifikácia rizík a príležitostí v súvislosti s dopadom mikropôžičiek na znižovanie chudoby a zmierňovanie rodovej nerovnosti,
- vyhodnotenie konkrétnej implementácie projektu na základe prípadovej štúdie a navrhnutie opatrení, ktoré by viedli k zlepšeniu postavenia konečných recipientov týchto mikrofinančných služieb.

Kvantitatívny výskum dominuje makro rozvojovej úrovni, zatiaľ čo kvalitatívny výskum sa využíva skôr pre mikroekonomické a projektové aktivity. Je pravda, že skombinovať napríklad ekonometriu a etnografické metódy môže byť komplikované, no do rozvojovej diskusie to zároveň prináša nový, synergiou vytvorený rámec skúmania.³ Preto sa táto práca snaží zapájať do analýzy vplyvu mikropôžičiek na zlepšovanie životných podmienok žien v oblasti Chididi obidva typy výskumu. Kvantitatívna časť však slúži skôr na kontrolu výsledkov získaných kvalitatívnym prístupom, keďže sme sa z dôvodu rozsahu práce rozhodli jej nevenovať natoľko podrobne ako kvalitatívnej časti. Údaje zozbierané v rámci kvantitatívnej časti dotazníka by však mohli v budúcnosti slúžiť ako zdroj pre ďalšie spracovanie.

Konvenčná koncepcia rozvoja neberie úplne do úvahy spoločensko-kultúrne, ekonomické, či ekologické faktory, ktoré sú pre každú spoločnosť jedinečné. Preto sa stále viac využíva takzvaný participatívny model rozvoja, ktorý predstavuje alternatívu aktívne zapájajúcu miestnych ľudí a zároveň sa adaptuje na zmeny v spoločensko-hospodárskych alebo ekologických podmienkach danej komunity.⁴ O to sa v rámci svojich projektov pokúša

---

³ White, H.: Combining quantitative and qualitative approaches in poverty analysis. 2002. In: *World Development*. S. 518

⁴ Concepción Luján, A.: Participatory development model for sustainable resource management. 2007. In *Economics interactions with other disciplines*. S. 156

aj SURCOD a práve preto sa v rámci procesu strategickej reorganizácie vykonal aj tento výskum, ktorý umožnil samotným beneficiarym projektu vyjadriť sa k jeho účinkom na ich život a k ďalším možnostiam, ktoré organizácia má na jeho vylepšenie.

Hoci postoje rozvojových agentúr a ich partnerov sú ohľadom participatívneho plánovania stále nejednoznačné, mnohé zlyhania konvenčného prístupu, ktorý využíva jeden a ten istý návrh v mnohých rozličných prostrediach, ich viac otvorili práve participatívne modelu. Podľa Mikkelsen⁵ sa ako participácia často označuje len pojem, ktorý darcovské agentúry požadujú a konzultanti potom poskytujú. V skutočnosti však mnohé tieto projekty vznikajú pôvodným systémom zhora dole, teda tak ako to vždy tradične bolo.

Participácia by však mala podľa nej v skutočnosti znamenať splnomocnenie miestnych, aby boli schopní vykonať si vlastné analýzy, viesť vlastné projekty a robiť vlastné rozhodnutia. Implicitne to znamená prísľub rovnosti, pretože splnomocňuje marginalizované, vylúčené a zanedbané skupiny, často najmä ženy. O to sa SURCOD v rámci všetkých svojich projektov pokúša a práve v rámci projektu dedinských úspor a pôžičiek, ktorý je predmetom skúmania poslednej kapitoly tejto práce, je táto snaha najviac viditeľná.

Na vyhodnotenie skutočného vplyvu aplikácie modelu VSL v oblasti Chididi sme sa rozhodli využiť metódu dotazníka. Zber údajov bol realizovaný v mesiacoch júl až september 2015 so zapojením miestnych dobrovoľníkov. Zároveň boli pri vyhodnocovaní použité aj dáta zozbierané v rámci podobného dotazníka vykonaného v roku 2014, čo umožnilo porovnanie medziročného stavu.

---

⁵ Mikkelsen, B.: *Methods for development work and research: a new guide for practitioners*. 2005. S. 121

1 Teoretické základy poskytovania mikropôžičiek

1.1 Mikrofinancovanie a mikropôžičky a ich história

Hoci v literatúre sa pojmy mikrofinancovanie a mikropôžičky niekedy používajú synonymicky, my považujeme za dôležité tieto dva pojmy odlíšiť. Mikrofinancovanie predstavuje podľa Otero⁶ širší pojem, teda poskytovanie akýchkoľvek finančných služieb nízkopríjmovým chudobným a veľmi chudobným samostatne zarábajúcim ľudom. Tieto služby všeobecne zahŕňajú pôžičky a úspory, ale môže sa jednať aj o iné produkty, ako napríklad poistenie či platobné služby. Mikropôžičky sú jedným z komponentov mikrofinancovania, konkrétne znamenajú poskytovanie pôžičiek chudobným skupinám obyvateľstva.

Mikrofinancovanie teda predstavuje poskytovanie finančných služieb najchudobnejším skupinám ľudí v meste aj na vidieku, ktoré by inak k takýmto službám vo formálnom sektore mali veľmi obmedzený prístup. Okrem pôžičiek sú do nich zahrnuté aj iné služby, ako napríklad úspory, poistenie, dôchodky či platobné služby.

Mikropôžičky a mikrofinancovanie všeobecne patria medzi relatívne nové pojmy v rozvojovej oblasti. Prvýkrát sa podľa Otero⁷ vyskytli až v sedemdesiatych rokoch dvadsiateho storočia. Predtým, od začiatku päťdesiatych až do sedemdesiatych rokov, boli finančné služby poskytované darcami či vládami predovšetkým vo forme subvencovaných vidieckych úverových programov.⁸ Tieto programy viedli k veľmi vysokej miere nesplácania, k vysokým stratám a čelili aj neschopnosti dosiahnuť chudobné vidiecke domácnosti. Neboli teda považované za tak efektívne ako neskoršie formy sprostredkovávania finančných služieb chudobným skupinám obyvateľstva.

Robinson tiež uvádza, že osemdesiate roky predstavovali zlomový bod v dejinách mikrofinancovania. Práve v tomto období vznikli mikrofinančné inštitúcie, ako napríklad Grameen Bank Muhammada Yunusa, ktorý práve za tento projekt získal neskôr aj Nobelovu cenu za mier. Tieto inštitúcie začali poskytovať malé pôžičky a umožňovali svojim klientom tiež šoriť. Túto činnosť sa im darilo vykonávať ziskovo a v relatívne veľkom rozsahu. Nedostávali žiadne vládne, či zahraničné subvencie, boli komerčne financované, plne udržateľné a dokázali sa oveľa lepšie priblížiť svojim klientom. Práve v tomto období sa aj

---

⁶ Otero, M.: Bringing Development Back, Into Microfinance. In: *Journal of Microfinance, ESR Review*. S.14

⁷ Ibid

⁸ Robinson, M.: *The Microfinance Revolution: Sustainable finance for the poor*. 2001. S.32

samotný pojem *mikropôžička* dostáva do širšieho povedomia rozvojových pracovníkov a výskumníkov, ako aj celej odbornej verejnosti.

Hlavné rozdiely medzi takýmito mikropôžičkami a subvencovanými pôžičkami skorších období sú:

- mikropôžičky oveľa viac trvali na splatení,
- na mikropôžičky uvažovali také úrokové miery, ktoré dokázali pokryť náklady samotného poskytovania týchto pôžičiek a hlavne
- mikropôžičky sa zameriavali na klientov, ktorí sa dovtedy v otázkach pôžičiek museli spoliehať len na neformálne zdroje.⁹

Ukázalo sa, že prvý krát bolo možné poskytovať mikropôžičky vo veľkom meradle a zároveň dosahovať pozitívne hospodárske výsledky.

Deväťdesiate roky znamenali zvýšený rast počtu vznikajúcich mikrofinančných inštitúcií ako aj zvýšený dôraz na dopad na klientov.¹⁰ Niektorí autori označujú toto desaťročie ako dekádu mikrofinancovania.¹¹ Práve v tomto období sa podľa Robinson¹² mikrofinancovanie mení na samostatné odvetvie. Spoločne s rastom počtu mikrofinančných inštitúcií sa pozornosť presunula z čistého poskytovania finančných prostriedkov chudobným (mikropôžičiek) na poskytovanie aj iných finančných služieb ako sú úspory alebo penzie, nakoľko už bolo jasné, že aj po takýchto službách existuje medzi ich klientmi dopyt.

Význam mikrofinancovania bol ešte viac posilnený spustením Microcredit Summit v roku 1997, ktorého cieľom bolo dosiahnuť do konca roku 2015 prostredníctvom mikropôžičiek a iných finančných a podnikateľských služieb zapojenie 175 miliónov najchudobnejších rodín sveta, hlavne žien žijúcich v týchto rodinách.¹³ Od tohto roku vydáva každoročne správu o úrovni dosahovania tohto cieľa. Napriek tomu, že kampaň bola skutočne na konci roku 2015 ukončená, v čase vypracovania tejto práce ešte neboli dostupné jej celkové závery.

---

⁹ Hajiyeva, J.- Gaul, S.: 2004 Azerbaijan Microfinance Analysis and Benchmarking Report. In: *Microfinance information eXchange*. 2006. S.4

¹⁰ Robinson, M.: *The Microfinance Revolution: Sustainable finance for the poor*. 2001. S.54

¹¹ Dichter, T.W.: NGOs in microfinance: past, present and future. In: *Sasakawa Africa Association: Sasakawa-Global 2000 (Program)*. 1999. S.12

¹² Robinson, M.: *The Microfinance Revolution: Sustainable finance for the poor*. 2001. S.52

¹³ Daley-Harris, S.: *State of the microcredit summit campaign, report 2005*. 2005. S.34

Organizácia spojených národov a jej agentúry sa problematikou mikropôžičiek zaoberajú tiež, najvýraznejším príkladom toho bolo vyhlásenie roku 2005 za rok mikropôžičiek. V rámci tohto roka bolo stanovených päť cieľov, na naplnení ktorých sa podieľalo niekoľko agentúr OSN. Týmito cieľmi boli:¹⁴

- Vyhodnotenie a propagácia prínosu mikrofinancovania a mikropôžičiek k napĺňaniu miléniových rozvojových cieľov,
- zvýšenie verejného povedomia a pochopenia mikrofinancovania a mikropôžičiek ako dôležitých súčastí rozvojovej rovnice,
- podpora inkluzívnych finančných sektorov,
- podpora udržateľného prístupu k finančným službám a
- podpora inovácií a nových partnerstiev a propagáciou a podporou strategických partnerstiev na budovanie a rozširovanie dosahu a úspešnosti mikropôžičiek a mikrofinancovania.

1.2 Základné princípy mikrofinancovania

Mikrofinancovaniu poskytovanému udržateľným spôsobom bol podľa historickej analýzy prisudzovaný veľký potenciál. Na začiatku dvadsiateho prvého storočia bolo považované za zásadný nástroj, ktorý umožní vytvorenie stabilných finančných trhov v rozvojových krajinách a tým významne prispeje k zlepšeniu postavenia chudobných. Konzultačná skupina na pomoc chudobným (Consultative Group to Assist the Poor- CGAP) preto v roku 2004 vytvorila jedenásť kľúčových princípov mikrofinancovania, podľa ktorých by sa ich poskytovatelia mali riadiť, ak chcú dosiahnuť udržateľný pozitívny účinok pre svojich klientov. Tieto princípy boli v júni 2004 schválené aj na stretnutí G8 v Sea Island v USA, ako súčasť ich záväzku rozšíriť prístup k mikrofinancovaniu.

Tieto princípy sú nasledovné:¹⁵

1. **Chudobní potrebujú spektrum finančných služieb, nielen pôžičky.** Tieto finančné služby by zároveň mali byť poskytované za rozumnú cenu. V závislosti od ich situácie by sa mohlo jednať o úspory, hotovostné prevody a poistenie.
2. **Mikrofinancie sú účinným nástrojom proti chudobe.** Prístup k udržateľným finančným službám umožňuje chudobným znižovať vlastnú zraniteľnosť voči

¹⁴ Year of Microcredit 2005: *The objectives of the year of microcredit 2005*. [cit. 12.1.2016]. Dostupné na internete: <http://www.yearofmicrocredit.org/pages/whyayear/whyayear_learnaboutyear.asp>

¹⁵ Helms, B: *Access for all*. 2006. S.11

náhlym vonkajším zmenám. Mikrofinancie umožňujú chudobným domácnostiam presun od každodenného prežívania k plánovaniu budúcnosti a investovaniu do oblastí, ktoré nemajú okamžitý účinok na zlepšenie ich životnej situácie, ako napríklad vzdelanie.

3. **Mikrofinancie znamenajú budovanie finančných systémov, ktoré slúžia chudobným.** V mnohých krajinách sa mikrofinancie stále považujú za marginálny sektor a primárne za rozvojovú oblasť. Aby však naplnili svoj plný potenciál a dosiahli čo najväčšie množstvo potenciálnych klientov, mikrofinancie sa musia stať integrálnou súčasťou finančného sektora rozvojových krajín.
4. **Finančná udržateľnosť je nevyhnutná pre dosiahnutie podstatného počtu chudobných ľudí.** Budovanie siete sprostredkovateľov musí samo o sebe predstavovať jeden z cieľov mikrofinančných intervencií. Títo sprostredkovatelia musia zároveň byť schopní pokryť všetky svoje náklady a tak bez prerušenia poskytovať tieto finančné služby a dosiahnuť viac nových klientov.
5. **Mikrofinancovanie znamená budovanie trvalých lokálnych finančných inštitúcií.** Takéto inštitúcie by mali byť schopné mobilizovať a znovu využívať domáce úspory, rozšírené pôžičky a poskytovať celé spektrum finančných služieb. Závislosť na finančnej podpore od donorov a vlád, vrátane vládami financovaných rozvojových bánk, by mala postupne vymiznúť.
6. **Mikropôžička nie je vždy odpoveďou.** Mikropôžička nie je vhodná pre každého a v každej situácii. Ľudia trpiaci nedostatkom a hladom, ktorí nemajú žiadne príjmy ani možnosti na splatenie potrebujú iné formy podpory predtým, ako budú schopní plnohodnotne využiť výhody mikropôžičiek.
7. **Úrokové stropy môžu zhoršiť prístup chudobných ľudí k finančným službám.** Poskytovanie mnohých pôžičiek malého rozsahu predstavuje pre finančné inštitúcie oveľa vyššie náklady. Ak poskytovatelia mikropôžičiek nemôžu meniť úrokové miery až nad úroveň bežných bankových úrokových sadzieb a tým pokryť svoje náklady, ich rast a udržateľnosť budú značne obmedzené. Zároveň by však títo poskytovatelia nemali transformovať operatívne nedokonalosti do vyšších cien pre klientov, teda úrokových mier a iných poplatkov.

- 8. Úlohou vlády je umožňovanie, nie priamo poskytovanie finančných služieb.** Národné vlády zohrávajú dôležitú úlohu pri vytváraní prostredia, ktoré podporuje rozvoj finančných služieb a ochraňuje úspory občanov. Vlády tiež môžu podporiť finančné služby pre chudobných zlepšením podnikateľského prostredia, znížením korupcie a zlepšovaním prístupu na trhy a budovaním infraštruktúry. V určitých situáciách môže byť odôvodnené aj vládne financovanie nezávislých mikrofinančných inštitúcií v prípade nedostatku iných zdrojov financovania, nemalo by to však byť jediným vládny nástrojom v tejto oblasti.
- 9. Subvencie donorov by mali dopĺňať, nie nahrádzať kapitál súkromného sektora.** Darcovia by mali využívať vhodné grantové a pôžičkové nástroje na dočasnom základe na vybudovanie inštitucionálnych kapacít finančných poskytovateľov, rozvoj infraštruktúry (ako napríklad ratingových agentúr, vykonávateľov auditov a podobne) a podporovať experimentálne služby a produkty. Na zvyšovanie efektivity sa však donori musia snažiť integrovať finančné služby chudobným do miestnych finančných trhov, nie tieto služby dlhodobo autonómne poskytovať.
- 10. Nedostatok inštitucionálnej a ľudskej kapacity predstavuje kľúčové obmedzenie.** Mikrofinancie sú špecializovanou oblasťou, ktorá spája bankovníctvo so spoločenskými cieľmi. Preto v tejto oblasti musia byť kapacity budované na všetkých úrovniach od finančných inštitúcií, cez regulačné a dohliadajúce orgány a informačné systémy až po vládne rozvojové programy a darcovské agentúry. Väčšina investícií v tomto sektore, či už súkromných alebo vládnych by sa teda mala zameriavať práve na budovanie kapacít.
- 11. Dôležitosť finančnej a dopadovej transparentnosti.** Presné, štandardizované a porovnateľné informácie o finančnom a spoločenskom výkone finančných inštitúcií poskytujúcich finančné služby chudobným sú nevyhnutnou podmienkou udržateľného poskytovania takýchto služieb.

Vychádzajúc z teoretickej analýzy, ktorej sme sa venovali v prvej časti tejto práce, považujeme tieto princípy skôr za ideál, ku ktorému by sa mikrofinančné intervencie mali uberať, ako za odraz skutočného stavu. Hneď druhý z princíпов hovorí o tom, že mikropôžičky predstavujú účinný nástroj boja proti chudobe. Na jednej strane existuje veľké

množstvo výskumov, ktoré tento argument podporujú, ale na druhej strane existujú aj výskumy, ktoré tvrdia že mikropôžičky koncovým recipientom skôr ubližujú.

S niektorými princípmi sa však minimálne ako s ideálom stotožniť dokážeme. Je to hlavne z toho dôvodu, že ak by k ich dodržaniu došlo, je oveľa pravdepodobnejšie, že by takéto projekty skutočne mali pozitívny vplyv na znižovanie chudoby. Napríklad dlhodobá finančná udržateľnosť, teda schopnosť fungovať bez dodávania ďalších financií z prostredia mimo daného kontextu, už do určitej miery znamená posilnenie schopnosti konečných recipientov rozhodovať o svojej budúcnosti a celkovo zlepšenie ich postavenia.

Zároveň sme toho názoru, že vládne inštitúcie by skutočne mali prispievať k znižovaniu chudoby vytváraním vhodného inštitucionálneho rámca pre takéto intervencie. Len vláda má totiž kompetencie na zlepšovanie vymožitelnosti práva alebo vytváranie lepšieho právneho rámca. V rámci svojich kompetencií, a vlastne v súlade s predchádzajúcim bodom, by mohla aj zlepšovať situáciu spojenú s princípom desať a venovať sa budovaniu ľudských a inštitucionálnych kapacít, keďže ich nedostatok aj podľa nášho názoru skutočne predstavuje kľúčové obmedzenie v akejkoľvek intervencii zameranej na znižovanie chudoby v rozvojových krajinách.

1.3 Poskytovatelia a modely mikrofinančných intervencií

Každá mikrofinančná inštitúcia (MFI) sa podľa MIX dá definovať ako „organizácia poskytujúca finančné služby chudobným.“¹⁶ Podľa Fondu OSN na rozvoj kapitálu¹⁷ (United Nations Capital Development Fund- UNCDF) existovalo v roku 2004, teda tesne na prahu roku mikropôžičiek, celosvetovo asi desaťtisíc MFI. Napriek tomuto počtu však mali dosah len na asi 4% svojich potenciálnych klientov, teda zhruba tridsať miliónov ľudí. Za použitia o niečo odlišnej metodológie dospel Daley- Harris¹⁸ k lepším výsledkom, podľa ktorých MFI mali v rovnakom období dosah na zhruba osemdesiat miliónov najchudobnejších. Tento rozdiel je však zrejme spôsobený len tým, že medzi MFI zahŕňajú aj programy, ktoré poskytujú pôžičky živnostníkom a iné finančné a podnikateľské služby veľmi chudobným ľuďom. Len to potvrdzuje, že ani samotné inštitúcie zaoberajúce sa mikrofinanciami, nemajú jasne stanovenú ich definíciu.

---

¹⁶ Hajiyeva, J.- Gaul, S.: 2004 Azerbaijan Microfinance Analysis and Benchmarking Report. In: *Microfinance information eXchange*. 2006. S.8

¹⁷ UNCDF. Basic Facts about Microfinance. In : *UNCDF and microfinance*. [Cit. 23.1.2016]. Dostupné na internete: <www.uncdf.org/english/microfinance/facts.php>

¹⁸ DALEY-HARRIS, Sam. *State of the microcredit summit campaign, report 2005*. 2005. S.27

Táto diskrepancia medzi súbormi dát z dvoch rôznych zdrojov svedčí v prvom rade o tom, že pojmy mikrofinancovanie a mikropôžička sa často zamieňajú a nie je medzi nimi úplne jasná hranica (hoci definície existujú). V druhom rade tento rozdiel v štatistických údajoch poukazuje na komplexnosť problematiky mikropôžičiek. To znamená okrem iného aj to, že je relatívne problematické získať skutočný obraz o množstve fungujúcich MFI, ako aj o počte klientov, na ktorých tieto inštitúcie majú dosah.

Napriek tomuto nedostatku presných údajov je ale jasné, že toto široké spektrum MFI uplatňuje rozličné metódy implementovania programov mikropôžičiek. Grameen banka v roku 2000¹⁹ identifikovala štrnásť základných mikrofinančných modelov. V praxi sú jednotlivé modely medzi sebou často poprepávané a väčšina udržateľných inštitúcií aplikuje na svoje programy prvky dvoch, alebo aj viacerých modelov. Takéto vzájomné prepájanie by malo v konečnom dôsledku viesť k vyššej efektivite v konkrétnom kontexte, v ktorom sa daná finančná intervencia uskutočňuje.

1. Model asociácie (Associations Model)

V rámci tohto modelu cieľová komunita vytvorí takzvanú asociáciu, prostredníctvom ktorej sú iniciované rozličné mikrofinančné, ale často aj iné aktivity. Tieto aktivity veľmi často zahŕňajú hlavne sporenie. Asociácie, alebo skupiny, často združujú mladých ľudí alebo ženy a môžu vznikať na politickom, náboženskom alebo kultúrnom základe a taktiež môžu vytvoriť podporné štruktúry pre mikrofirmy a iné pracovné záležitosti.

V niektorých krajinách môže asociácia predstavovať aj právny subjekt, čo predstavuje určité výhody. Napríklad má takáto legálne založená asociácia možnosť vyberať poplatky, poistenie, daňové úľavy či iné ochranné opatrenia. Dôležité je však aj v prípade právnej inštitucionalizácie takýchto asociácií rozlišovať medzi asociáciami, či komunitnými skupinami na jednej, a neziskovými organizáciami na strane druhej. Kým jedny sú masové a vznikajú na základe potrieb komunít, tie druhé sú v podstate externé organizácie.

Model asociácie je veľmi úzko prepojený s modelom skupiny, ktorému sa venujeme ďalej, ako aj inými podobnými modelmi.

2. Model bankových záruk (Bank guarantees Model)

Ako už názov napovedá, banková záruka sa využíva na získanie pôžičky z komerčnej banky. Táto záruka môže byť zriadená externe, prostredníctvom darcovskej organizácie, vládnej agentúry a podobne, alebo interne- využitím úspor členov. Získané pôžičky môžu byť priamo poskytnuté jednotlivcovi alebo samostatne vytvorenej skupinke.

---

¹⁹ SRINIVAS, Hari. Microfinance- Credit Lending Models. *GDRC Research Output E-059*. 2015.

Banková záruka predstavuje druh systému kapitálových záruk. Zaručené finančné prostriedky môžu byť použité na rozličné účely, vrátane znovunadobudnutia pôžičky alebo poistných plnení. Niekoľko medzinárodných organizácií ako aj agentúr OSN vytvorilo medzinárodné záručné fondy, do ktorých sa môžu zapísať banky alebo neziskové organizácie a tak začať alebo pokračovať v programoch mikropôžičiek.

3. Model komunitného bankovníctva (Community Banking Model)

Tento model vo svojej podstate zaobchádza s celou komunitou ako s jednotnou skupinou a zakladá poloformálne alebo formálne inštitúcie, prostredníctvom ktorých sa mikrofinančné služby rozptyľujú do tejto komunity. Takéto inštitúcie zvyčajne vznikajú prostredníctvom rozsiahlej podpory neziskových organizácií, ktoré rovnako vyškolia členov komunity v otázkach rozličných finančných aktivít komunitnej banky.

Tento model môže mať vo svojich aktivitách zahrnuté aj prvky sporenia, alebo iných projektov vytvárajúcich príjmy. V mnohých prípadoch sú komunitné banky súčasťou väčších programov rozvoja komunit, ktoré môžu využiť toto financovanie ako podnet pre ďalšie aktivity.

4. Družstevný model (cooperatives model)

Takzvané družstvo predstavuje autonómne združenie osôb dobrovoľne zoskupených s cieľom naplňať svoje spoločné hospodárske, spoločenské a kultúrne potreby a aspirácie. O to sa snažia prostredníctvom spoločne vlastnenej a demokraticky ovládanej organizácie. Mandát niektorých družstiev môže zahŕňať aj financovanie členov alebo sporiacu činnosť. Keďže takáto organizácia je založená skôr na naplňaní zdieľaných hodnôt, ako čistom dosahovaní zisku, a družstvo zároveň naplňa princípy, na ktorých sa jeho členovia spoločne dohodli, môže pôsobiť aj na základe princípu solidarity.

5. Model kreditných únií (Credit Union Model)

Kreditná únia predstavuje jedinečnú svojpomocnú finančnú inštitúciu riadenú samotnými členmi. Jej členmi a organizátormi sú príslušníci určitej skupiny alebo organizácie, ktorí sa dohodli na spoločnom sporení finančných prostriedkov a vzájomnom poskytovaní si pôžičiek za pre nich rozumné úrokové miery.

Týchto členov zvyčajne niečo spája- práca pre rovnakého zamestnávateľa, príslušnosť k rovnakej cirkvi či odborom, prípadne život a práca v tej istej komunite. Členstvo v kreditnej únii je otvorené pre všetkých, ktorí danú charakteristiku spájajúcu jej členov naplňajú.

Kreditná únia je demokratická a nezisková iniciatíva. Je vlastnená a riadená svojimi členmi, ktorí majú aj právo hlasovať pri voľbe riaditeľov a zástupcov komisií.

6. Grameen Model solidarity skupiny

Grameen model bol vytvorený ako na chudobných zameraná inštitúcia, Grameen banka, ktorú v Bangladéši založil profesor Mohammed Yunus. Samotné poskytovanie finančných prostriedkov sa riadi jednoduchou metodológiou.

Banková jednotka je založená a riadená terénnym manažérom a určitým počtom bankových pracovníkov a pokrýva oblasť asi pätnástich až dvadsiatich dedín. Manažér a pracovníci začínajú svoju prácu návštevami jednotlivých dedín a oboznamovaním sa s miestnymi podmienkami a prostredím, v ktorom budú pracovať. Identifikujú perspektívnych klientov a zároveň vysvetľujú účel, funkcie a spôsob fungovania banky miestnemu obyvateľstvu.

Potom sa vytvoria skupiny piatich klientov, hoci v prvej fáze sú z nich len dvaja oprávnení získať pôžičku. Jeden mesiac prebiehajú pozorovania a zisťuje sa, či členovia skupiny spĺňajú pravidlá banky. Iba ak títo prví dvaja dlžníci splatia základ svojej pôžičky a úroky počas obdobia päťdesiatich týždňov, stanú sa aj ostatní členovia skupiny oprávnenými získať pôžičku. Tieto obmedzenia spôsobujú, že v skupine existuje veľký tlak na udržiavanie čistých záznamov jednotlivcov. Preto možno pri tomto modeli považovať kolektívnu zodpovednosť skupiny za kolaterál na pôžičke.

7. Skupinový model (Group Model)

Základná myšlienka skupinového modelu spočíva v tom, že nedostatky a slabosti jednotlivcov sú na skupinovej úrovni prekonané kolektívnou zodpovednosťou. Bezpečnosť pôžičky sa teda zaručí vytvorením skupín takýchto jednotlivcov. Tieto skupiny sa potom využívajú na rozličné účely, nielen samotné poskytovanie finančných prostriedkov, napríklad vzdelávacie aktivity, budovanie povedomia o rôznych problémoch, kolektívna vyjednávacía pozícia a podobne.

Tento model je veľmi úzko prepojený a inšpiroval hneď niekoľko ďalších mikrofinančných modelov. Tieto zahŕňajú Grameen model, komunitné bankovníctvo, vidiecke bankovníctvo, svojpomocné skupiny, solidaritu, spoločenský tlak a tak ďalej.

8. Individuálny model

Individuálny model predstavuje jednoduchý systém požičiavania, v ktorom sú pôžičky poskytnuté priamo dlžníkovi. Nezahŕňa tvorbu skupín ani vytváranie spoločenského tlaku na zabezpečenie splatenia tejto pôžičky. Tento model sa v mnohých prípadoch využíva ako súčasť väčších programov poskytovania spoločensko-hospodárskych služieb ako sú rozvoj zručností, vzdelávanie a iné.

9. Sprostredkovateľský model (Intermediaries Model)

Sprostredkovateľský model požičiavania stavia medzi dlžníka a veriteľa určitý medzičlánok- sprostredkovateľa. Tento sprostredkovateľ zohráva podstatnú úlohu pri zvyšovaní povedomia dlžníkov o pôžičkách, vzdelávaní dlžníkov a v niektorých programoch môže tiež iniciovať vznik programov sporenia. Všetky tieto aktivity vedú k zvyšovaniu kreditnej spôsobilosti dlžníkov na úroveň, ktorá už je pre veriteľov prípustná.

Úlohu sprostredkovateľa môžu plniť samostatní veritelia, neziskové organizácie, mikrofirmy alebo programy mikropôžičiek, ale aj komerčné banky, hlavne v prípadoch vládou financovaných programov. Veritelia môžu byť vládne agentúry, komerčné banky, medzinárodní darcovia a podobne. Aktivity sprostredkovateľov sa môžu vo veriteľskej oblasti uskutočňovať na rozličných úrovniach, od medzinárodnej cez národnú a regionálnu až po miestnu a individuálnu.

Aj väčšina ostatných programov zahŕňa do istej miery úlohu sprostredkovateľa, či už operačného alebo organizačného. Zaoberajú sa priamo mikropôžičkami a nefinančnými službami. Veľmi špecifická je úloha sprostredkovateľa v prípade modelu neziskových organizácií.

10. Model neziskových organizácií (NGO Model)

Neziskové organizácie na poli mikropôžičiek zohrávajú kľúčovú úlohu. V mnohých ohľadoch naplňajú úlohy sprostredkovateľov. Neziskové organizácie boli a aj sú aktívne pri zakladaní a moderovaní programov mikropôžičiek. Toto zahŕňa budovanie povedomia o dôležitosti mikropôžičiek v rámci komunity, ako aj rozličných národných a medzinárodných darcovských agentúr.

Majú rozvinuté nástroje pre komunity a organizácie mikropôžičiek na monitorovanie postupov a identifikáciu vhodných opatrení. Taktiež vytvorili možnosti vzdelávania v oblasti princípov mikropôžičiek a ich praktických implikácií. Toto zahŕňa publikácie, workshopy, semináre a tréningové programy.

11. Model spoločenského tlaku (Peer Pressure Model)

Tento model využíva morálne a iné prepojenia medzi dlžníkmi a účastníkmi projektov na zaručenie účasti a splácania v programoch mikropôžičiek. Jednotlivci vytvárajúci tento spoločenský tlak môžu byť ostatní členovia skupiny dlžníkov (v takom prípade ak pôvodní príjemca pôžičky nesplatí svoj dlh, ostatní pôžičku nedostanú a teda vytvárajú nátlak na pôvodného dlžníka aby pôžičku splatil), komunitní lídri (zvyčajne identifikovaní, školení

a podporovaní externými neziskovými organizáciami), samotné neziskové organizácie a ich terénni pracovníci, banky a podobne.

Tento tlak sa vytvára prostredníctvom častých návštev u dlžníkov, komunitných stretnutí kde sú títo dlžníci identifikovaní a požiadaní o dodržiavanie pravidiel a tak ďalej. Vo veľmi rozsiahlej forme je tento model využívaný Grameen modelom na zabezpečenie splácania v rámci svojich skupín dlžníkov.

12. Model ROSCA

ROSCA je skratkou Rotating Savings and Credit Associations, teda Rotujúcich asociácií úspor a pôžičiek. V podstate sa jedná o skupiny jednotlivcov, ktoré sa stretávajú pravidelne a pravidelne prispievajú do spoločného fondu, ktorý sa potom ako celok poskytne jednému z členov. Ak sa teda asociácia s desiatimi členmi stretáva každý mesiac po dobu desiatich mesiacov a každý mesiac sa dohodnú na príspevku vo výške 1000 malawských kwacha, čo predstavuje v čase písania práce asi 1,6 EUR, každý mesiac si nasporia 10 000 kwacha, ktoré poskytnú ako pôžičku jednému zo svojich členov.

Po prijatí svojej pôžičky od skupiny potom daný člen spláca tieto peniaze formou ďalších pravidelných príspevkov. O tom, kto dostane najbližšiu pôžičku sa rozhoduje konsenzom, žrebovaním alebo akýmkoľvek iným spôsobom, na ktorom sa členovia dohodnú.

13. Model malých firiem

Hoci prevládajúcim znázornením neformálneho sektora je stále boj o každodenné prežitie, nízka produktivita a veľmi malá pridaná hodnota, pomaly sa tento obraz mení. Stále väčší a väčší dôraz sa dáva na malé a stredné podniky pre ich tvorbu zamestnanosti, zvyšovanie príjmov a poskytovanie služieb tam, kde chýbali.

Opatrenia sa všeobecne orientujú na priame zásahy vo forme podpory tréningov, technickej pomoci a princípov manažmentu ako aj nepriame zásahy vylepšujúce rámcové a trhové prostredie. Kľúčovým prvkom, ktorý je vždy zahrnutý ako určitý spoločný menovateľ, bolo financovanie, špecificky mikropôžičky v rozličných formách a využitíach. Mikropôžičky sa malým a stredným firmám poskytovali zväčša priamo, alebo aj ako súčasť väčších programov rozvoja podnikania, spolu s inými projektmi.

14. Model vidieckeho bankovníctva (Village Banking Model)

Vidiecke banky sú pôžičkové a sporiace asociácie na komunitnom základe. Zvyčajne pozostávajú z dvadsiatich piatich až päťdesiatich nízkopríjmových jednotlivcov, ktorí sa snažia zlepšiť svoje životné podmienky prostredníctvom drobných podnikateľských aktivít.

Vstupný kapitál pre pôžičky môže pochádzať aj z externých zdrojov, ale členovia samotní riadia banku. Rozhodujú o tom, kto sa môže stať členom, volia si vlastných zástupcov, tvoria vlastné stanovy, rozdeľujú pôžičky jednotlivcom a zhromažďujú platby a úspory. Ich pôžičky nie sú zaručené majetkom alebo inými statkami, ale morálnym kolaterálom- prísľubom, že skupina stojí za každou jednotlivou pôžičkou. Model vidieckeho bankovníctva je veľmi úzko prepojený s komunitným bankovníctvom a skupinovým modelom.

Z celkového hľadiska, hoci sa jedná len o teoretické modely, je možné určiť ich súvis s napĺňaním princípov mikrofinancovania, ktoré sme uviedli v predchádzajúcej časti práce. Tak ako väčšina teoretických koncepcií, niektoré napĺňajú určité body lepšie a iné horšie. Na základe analýzy jednotlivých princípov považujeme za dôležité poukázať v súvislosti s uvedenými modelmi na implikácie dvoch z nich a to konkrétne finančnú udržateľnosť a budovanie ľudských a inštitucionálnych kapacít.

Čo sa týka finančnej udržateľnosti, niektoré z modelov majú lepšie perspektívy pre jej dodržanie ako iné. Negatívne v tomto ohľade hodnotíme hlavne model bankových záruk, model komunitného bankovníctva ale aj klasický Grameen model. Tieto tri modely síce umožňujú klientom prístup k väčším zdrojom peňazí ako by inak mali, no v konečnom dôsledku môžu len budovať ich závislosť na tomto systéme a nepodporujú ich finančnú samostatnosť.

Na druhej strane spektra sa nachádza napríklad družstevný model, model kreditných únií alebo model ROSCA. Všetky z nich by mali byť realizované s veľkou mierou demokracie, ich členovia pristupujú na základe vlastného rozhodnutia a aj všetky operácie v rámci takejto intervencie sa uskutočňujú len po schválení v rámci demokratického procesu. Takýto prístup v konečnom dôsledku nielen podporuje nezávislosť a udržateľnosť takejto intervencie, ale posilňuje aj postavenie jednotlivých zapojených členov.

Pri hodnotení vplyvu výberu jedného z modelov na budovanie inštitucionálnych a ľudských kapacít sa môžeme opierať len o teoretické poznatky, ktoré sú s jednotlivými modelmi prepojené. V praxi je totiž možné, že aj takmer čistý model, ktorý v tomto porovnaní neuvádzame, bude obsahovať prvky vzdelávania a budovania kapacít svojich klientov. Z čisto teoretického hľadiska ale vzdelanie predstavuje základ hlavne pre skupinový model a všetky modely, ktoré zahŕňajú aj možnosť sporenia a teda podporujú budovanie úspor. Špeciálne môžeme v tomto smere vyzdvihnúť model malých firiem, ktorý okrem vzdelávacích aktivít a manažmentu do určitej miery nepriamo vylepšuje aj inštitucionálne a trhové prostredie.

2 Mikropôžičky a odstraňovanie chudoby a rodovej nerovnosti

Jedným z významných prostriedkov k dosiahnutiu Miléniových rozvojových cieľov, a aj Udržateľných rozvojových cieľov do budúcnosti, by mali byť podľa viacerých autorov aj práve mikrofinancie a špecificky mikropôžičky, čo dokazuje aj samotné označenie roka 2005 na pôde OSN za rok mikropôžičiek. Zlepšenia v oblasti výživy, zdravotnej starostlivosti, či všeobecnejšieho odstraňovania chudoby sa však už dlhé roky prejavujú len veľmi pomaly a sú ovplyvnené mnohými rozličnými faktormi. Mohli by teda mikropôžičky predstavovať jeden z nástrojov, ktoré prispeli a aj dlhodobo prispievajú k zlepšeniu kľúčových ukazovateľov v oblastiach, ktoré definovali Miléniové rozvojové ciele?

Mikropôžičky sa v populárnej tlači a médiách často prezentujú ako nástroj pre mikropodnikateľov na financovanie ich plánov na rozširovanie svojich aktivít. Praktické výskumy však dokazujú, že väčšina ľudí žijúcich pod hranicou chudoby, ktorí majú prístup k mikropôžičkám ich využívajú aj na mnohé iné účely, ako čisto podnikanie. Tieto potreby, ktoré pomocou mikropôžičiek pokrývajú sa nachádzajú na veľmi širokom spektre zahŕňajúcom aj spomínané financovanie podnikateľských aktivít, ale aj prekrývanie príjmových výkyvov na financovanie bežných výdavkov domácnosti, či financovanie zdravotných nákladov a vzdelávania. V tomto kontexte majú práve mikropôžičky ešte väčší predpoklad na zlepšenie situácie najchudobnejších skupín obyvateľstva a prínos k odstráneniu extrémnej chudoby a hladu vo svete.

Ďalším argumentom pre podporu mikropôžičiek by mohol byť aj ich samotný charakter - na princípe spoločenskej participácie poskytujú výhody prístupu k finančným službám relatívne veľkým skupinám²⁰ aj s predpokladom dlhodobej udržateľnosti, keďže veľké množstvo týchto programov v súčasnosti funguje bez vonkajšej darcovskej podpory. Vytvárajú teda prostredie pre udržateľný a relatívne stabilný rast, ktorý by mal mať priamy dopad na životy ľudí žijúcich v podmienkach chudoby, dokonca aj extrémnej.

Problematickou oblasťou v skúmaní vplyvu mikropôžičiek na zlepšovanie jednotlivých ukazovateľov v rámci rozvojových cieľov, ale aj celkovo ich vplyvu na bežné životné podmienky, je spoľahlivé meranie ich dopadu, nakoľko korelácia nemusí nutne dokazovať kauzalitu. Niektoré výskumy napríklad využívajú metódu referenčnej skupiny, teda program aplikujú v jednej komunite, zatiaľ čo iná komunita sa považuje za referenčnú vzorku, ktorá sa do programu nezapojí, a na základe rozdielneho vývoja v týchto dvoch

---

²⁰ Littlefield, E.- Murdugh, J.- Hashemi, S.: *Is microfinance an effective strategy to reach the MDGs?* 2003. S.8

komunitách potom dochádza k záveru, že tieto rozdiely boli spôsobené práve mikrofinančnou intervenciou. To však vôbec nemusí byť pravda. Je možné že táto intervencia upútala hlavne takých klientov, ktorí by sa mali lepšie, aj keby k žiadnej intervencii vôbec nedošlo. Väčšina autorov sa túto skutočnosť pokúša odstrániť výberom kontrolných skupín, ktoré charakteristiky sa zdajú byť rovnaké, s výnimkou samotného zapojenia do mikrofinančného programu. Stále však nie je úplne isté, že tieto skupiny by boli pri inom výbere ukazovateľov v počiatočnej fáze považované za totožné.

Ďalším bodom kritiky je podľa Wrighta²¹ to, že mikrofinančné inštitúcie často nedosahujú tých skutočne najchudobnejších a všeobecne majú veľmi malý dopad na príjmy svojich klientov. Navyše podľa neho spôsobujú, že ženy sú ešte viac závislé na svojich manželoch. Tvrdí, že mikropôžičky nielen nepomáhajú, ale dokonca škodia najchudobnejším ľuďom sveta, pretože odkláňajú prísun financií k podstatnejším oblastiam intervencií, ako napríklad zdravotníctvo, alebo vzdelanie. V konečnom dôsledku však zverujú financie do rúk samotných ľudí a tak, hoci k určitému odklonu možno dochádza, v skutočnosti posilňujú ich postavenie a rozhodovacie právomoci.

S týmto čiastočne súhlasia aj obhajcovia mikropôžičiek,²² aj podľa nich je skutočne ťažké dopredu predpokladať charakteristiky ľudí, ktorí sa do projektov mikropôžičiek zapoja. Navyše je podľa Sinhu²³ veľmi ťažké merať priamy dopad mikrofinančných programov na odstraňovanie chudoby. Napriek týmto obmedzeniam sa však zhodujú, že mikrofinancie predstavujú kritický faktor s určitým dopadom na dosahovanie rozvojových cieľov. Autori²⁴ odkazujú na niekoľko prípadových štúdií, ktoré ukazujú, že mikropôžičky zohrávajú úlohu v odstraňovaní chudoby, podpore vzdelávania, zlepšovaní zdravia a posilňovaní postavenia žien.

2.1 Dopad mikropôžičiek na chudobu

Chudoba predstavuje komplexný problém, ktorý je už vo všeobecnosti ťažké definovať, nakoľko existuje hneď niekoľko rôznych typov chudoby. Svetová banka²⁵ napríklad spája chudobu s príjmami a definuje ju ako percento ľudí, ktorí žijú z príjmov pod určitou úrovňou, ako napríklad 1 dolár za deň. Chudoba však predstavuje vážnejší problém, ako len čisto nedostatočné príjmy.

---

²¹ Wright, G.: *Microfinance systems. Designing quality financial services for poor*. 2000. S.6

Littlefield, E.- Murdutch, J.- Hashemi, S.: *Is microfinance an effective strategy to reach the MDGs?* 2003. S.9

²³ Sinha, S.: *Microcredit: Introduction and review*. 1998 In: *IDS Bulletin*. S.4

²⁴ Littlefield, E.- Murdutch, J.- Hashemi, S.: *Is microfinance an effective strategy to reach the MDGs?* 2003. S.6

²⁵ World Bank: *A user's guide to poverty and social impact analysis*. 2003. S.19

Wright sa napríklad vo svojom výskume²⁶ zameril na nedostatky zameriavania sa čisto na zvyšovanie príjmov pri meraní vplyvu mikrofinancií na chudobu. Tvrdí, že medzi zvýšením príjmov a redukciou chudoby existujú významné rozdiely. Hoci mikrofinančné inštitúcie dokázateľne zvyšujú príjmy chudobných, nemusia nevyhnutne znižovať mieru chudoby. Výsledný efekt na zníženie chudoby závisí do veľkej miery aj od toho, ako chudobní ľudia so získanými peniazmi naložia, keďže podľa jeho výskumu sú takto získané prostriedky často využité na hazardné účely alebo nákup alkoholu. Zmeriavanie sa teda len na zvyšovanie príjmov teda nemá význam. Ponúknutím klientom na mieru vytvorených finančných služieb by bolo možné zlepšiť ich celkové postavenie a tým zlepšiť ich celkovú príjmovú situáciu tým, že sa tieto služby zamerajú na „udržanie špecifickej úrovne blahobytu.“²⁷

Ako sme už uviedli, existuje skupina kritikov, ktorá vznáša námietky týkajúce sa dopadu, ktorý majú mikropôžičky na najchudobnejšie skupiny obyvateľov. Do tejto skupiny je možné zaradiť aj Dichtera²⁸, ktorý tvrdí, že záznamy mikrofinančných inštitúcií o mikrofinanciách sú všeobecne hlboko pod očakávaniami. Napriek tomu však uznáva, že k určitým pozitívnym zmenám dochádza. Štúdiou viacerých mikrofinančných inštitúcií dospel k záverom, že medzi najčastejšie dopady takýchto intervencií patria okrem efektu urovnávania spotreby (consumption smoothing effect) a vplyvov v rámci domácností aj určité znaky redistribúcie bohatstva²⁹, čo by mohlo naznačovať aj istý vplyv na znižovanie chudoby.

Medzi zástancov mikrofinancií ako nástroja na znižovanie chudoby, by sme zase mohli zaradiť Hulmeho a Mosleyho, ktorí vykonali komplexnú analýzu³⁰ ich využívania v boji proti chudobe. Tvrdia, že dobre navrhnuté programy môžu vylepšiť príjmy chudobných do takej miery, že sa dostanú nad hranicu chudoby, hoci podľa nich existujú jasné dôkazy, že dopad pôžičky na dlžníka je spojený s jeho celkovou úrovňou príjmu a teda tí s vyššími príjmami budú z mikrofinančných programov profitovať viac. V konečnom dôsledku teda tieto programy skutočne pomôžu skôr strednej a vyššej triede v daných komunitách. Napriek tomu však tvrdia, že ak už mikrofinančné inštitúcie zapojili do svojich programov aj tých najchudobnejších, tieto domácnosti boli schopné zvýšiť svoje príjmy. Zároveň vo svojom výskume hovoria, že ak sú dlžníci motivovaní investovať do aktivít generujúcich príjmy

---

²⁶ Wright, G.: *Microfinance systems. Designing quality financial services for poor*. 2000. s.40

²⁷ Ibid.

²⁸ Dichter, T.W.: NGOs in microfinance: past, present and future. In: *Sasakawa Africa Association: Sasakawa-Global 2000 (Program)*. 1999. s.26

²⁹ Ibid

³⁰ Hulme, D- Mosley, P.: *Finance against poverty*. 1996, s109-112

s nízkym rizikom a sú podnecovaní k sporeniu, ich zraniteľnosť sa znižuje a ich stav chudoby sa zlepšuje.

Podľa Mayoux³¹ zase majú mikrofinancie veľký potenciál a ich najväčšími vplyvmi na chudobu sú pôžičky, ktoré významne prispievajú k zvyšovaniu príjmov tých chudobných, ktorých situácia je o niečo lepšia (vrátane žien) a vyrovňovanie výkyvov v príjmoch a teda umožňovanie chudobným lepšie sa vyrovnávať s nepredvídateľnými šokmi a stavmi núdze.

Podľa spomínaných výskumov je teda dôležitejšie zameriavať sa pri meraní efektivity mikrofinancií skôr na zlepšenia v oblasti ekonomickej bezpečnosti, ako na čisté zvyšovanie príjmov, v rámci prvého kroku k odstráneniu chudoby, keďže takéto opatrenia skôr vedú k znižovaniu zraniteľnosti beneficiantov. Hoci teda stále existujú zástancovia a oponenti toho, že mikrofinancie znižujú úroveň chudoby v skupinách najchudobnejších skupín obyvateľstva, doterajšie výskumu dokazujú, že ak mikrofinančné inštitúcie rozumejú potrebám svojich klientov a snažia sa ich naplňať, ich projekty môžu mať pozitívny dopad na zraniteľnosť nielen chudobných, ale aj tých najchudobnejších ľudí v cieľových komunitách.

2.2 Dopad mikropôžičiek na zlepšovanie postavenia žien

Cieľom mnohých mikrofinančných intervencií je práve zlepšovanie postavenia žien, ony často predstavujú kľúčových beneficiantov, na ktorých sa tieto intervencie zameriavajú. Ozývajú sa však aj hlasy, napríklad Mosedale³², ktoré hovoria o tom, že pre zlepšenie postavenia žien je potrebná hlavne vôľa ich samotných, nie je teda možné aby to priniesol akýkoľvek cudzí aktér a tento proces musí prebehnúť prostredníctvom sebareflexie, analýzy a konania samotných žien. Tento proces zároveň zahŕňa nielen rozhodnutia o využívaní príjmov, ale aj rozhodnutia týkajúce sa toho, koho a kedy si vezme, kedy a koľko chce mať detí a podobne. K tomu teda nemôže dôjsť len prostredníctvom mikrofinančných inštitúcií, hoci tie môžu k tomu významne prispieť prostredníctvom tréningov, ktoré by poukazovali na otázku legitimitu súčasného stavu spoločenských noriem, kultúr a hodnôt, ktoré ich stavajú do znevýhodnenej pozície oproti mužom. Len tak môžu prispieť k tomu, aby ženy mali väčšiu kontrolu nad svojimi príjmami a životmi.

Littlefield, Morduch a Hashemi³³ ďalej tvrdia, že prostredníctvom mikrofinančných inštitúcií môže dôjsť k zlepšeniu postavenia žien, tým, že sa stanú sebavedomejšími, asertívnejšími a zvýši sa ich schopnosť zapájať sa do rozhodnutí v rámci rodiny aj komunity

---

³¹ Mayoux, L.: Microfinance for women's empowerment: a participatory learning, management and action approach. 2001. In: *Microcredit Summit*. s.32

³² Mosedale, S.: *Loan Empowerment and its importance*. 2003, s.2

³³ Littlefield, E.- Morduch, J.- Hashemi, S.: *Is microfinance an effective strategy to reach the MDGs?* 2003. S.4

a tým skôr dokážu čeliť rodovej nerovnosti. Podľa nášho názoru však tvrdenie, že už len samotné zapojenie žien do programu mikropôžičiek vedie k splnomocneniu žien nie je podložené. So zapojením dôkladného plánovania a vytvorenia schémy, podľa ktorej by sa žena mohla zapojiť do svojej novej ekonomickej a spoločenskej pozície by sa táto situácia skutočne mohla zlepšiť.

Naproti tomu napríklad Johnson³⁴ tvrdí, že zameriavanie projektov mikrofinancií na ženy, ako ich hlavné klientky nevedie automaticky k posilneniu ich postavenia, niekedy je dokonca možné pozorovať aj negatívne účinky. V jej výskume sa uvádza, že takéto zacielenie mikrofinančných projektov môže viesť k väčšej pracovnej záťaži zapojených žien, zvýšenému domácomu násiliu a zneužívaniu. Toto vedie k základnej otázke, či je vôbec vhodné zameriavať sa v rámci mikrofinancií na ženy pri zlepšovaní prístupu domácností k finančným službám, pretože je väčšia pravdepodobnosť ako u mužov, že zostanú v domácnosti, že budú navštevovať stretnutia a že v konečnom dôsledku splatia svoje pôžičky, hoci v skutočnosti získané peniaze neinvestujú ani nekontrolujú ony samy. Mikrofinančné inštitúcie by teda mali najprv analyzovať pozitívne aj negatívne dopady svojich intervencií na ženy a zároveň pracovať aj s mužmi, aby sa zmenili ich postoje k zvýšenému prispievaniu žien v rámci domácnosti. Správne zacielené projekty by ale mohli v konečnom dôsledku viesť k vlastníctvu majetku ženami, ich aktívnejšej úlohe v rámci rodín a celkovému zvyšovaniu blahobytu v participujúcich rodinách.

V súčasnosti je jasné, že žiadna z čiastkových intervencií nemôže sama o sebe vyriešiť znevýhodnené postavenie žien, ani otázky chudoby a extrémnej chudoby. Prístup k finančným službám by však mohol predstavovať jeden zo základných kameňov, na ktorých by ďalšie dôležité zásahy mohli stavať. Navyše lepší prístup k financiám predstavuje aj zlepšený prístup k zdravotnej starostlivosti, nutričnému poradenstvu, či vzdelaniu. Mikrofinancie teda majú potenciál z dlhodobého hľadiska zlepšiť situáciu ľudí žijúcich v podmienkach chudoby viacerými konkrétnymi spôsobmi. Navyše, keďže programy mikrofinancií veľmi často nie sú podmienené donorským financovaním, mohli by dopomôcť väčšiemu množstvu klientov, ako keby sa spoliehali len na zdroje plynúce z rozvojovej pomoci alebo od charitatívnych organizácií. Takže hoci nie je možné rozhodne potvrdiť, že mikrofinancie vyriešia problém svetovej chudoby, môžu mať na jej úroveň pozitívny dopad, ak sú tieto programy implementované a riadené vhodným spôsobom a navrhnuté tak, aby naplňali potreby klientov. Takýmto spôsobom môžu mať pozitívny vplyv nielen na životné podmienky samotných

---

³⁴ Johnson, S.: The impact of microfinance in local financial markets: a case study from Kenya. 2004. In: *Journal of international development*. S.5

klientov, ale aj ich rodín a širších komunít. Tento vplyv bude jedným z hlavných predmetov nášho výskumu.

2.3 Efektivita mikropôžičiek v podmienkach Subsaharskej Afriky

Ako sme poukázali v prvej časti tejto práce, vplyv mikropôžičiek na znižovanie chudoby a zlepšovanie životnej situácie najchudobnejších skupín obyvateľstva nie je zatiaľ jednoznačne dokázaný. Navyše, tak ako poukázal Odell³⁵, poskytovanie mikrofinancovania do veľkej miery závisí od toho komu a v akom kontexte je poskytované. Preto je potrebné okrem rozličných modelov a typov poskytovania mikropôžičiek potrebné brať do úvahy aj podmienky, v rámci ktorých sa daná intervencia vykonáva.

V súčasnosti je väčšina výskumov skúmajúcich vplyv mikrofinancií, alebo aj konkrétnejšie mikropôžičiek, zameraná na región Ázie, odkiaľ táto idea pôvodne pochádza. V rámci jednotlivých regiónov sveta sa však jednotlivé kľúčové ukazovatele výrazne odlišujú. Sú to napríklad hustota obyvateľstva, kultúrny postoj k dlhom, súdržnosť komunity, rozvoj podnikania, finančná gramotnosť či prístup k poskytovateľom finančných služieb.³⁶ Na rozdiel od Ázie však v regióne Subsaharskej Afriky je stále rozvojová pomoc relatívne veľká a v rámci poskytovania mikrofinančných služieb a aj mikropôžičiek funguje stále väčšina poskytovateľov na neziskovom princípe.³⁷ Zároveň do tohto odvetvia prispievajú aj medzinárodné agentúry, hoci stále je relatívne malé a koncentrované v malom počte afrických krajín.

Postupne však toto odvetvie narastá a poskytuje ďalšie príležitosti pre výskum vzhľadom na plánovanie ďalšieho fungovania s ohľadom na názory zainteresovaných strán, ako aj dôkazy o efektívite týchto intervencií.³⁸ Práve preto sme sa v tejto práci rozhodli bližšie venovať práve oblasti Subsaharskej Afriky, hoci si uvedomujeme, že aj iné svetové regióny, v ktorých dochádza k rozvoju tohto odvetvia (ako napríklad Južná Amerika alebo Východná Európa) by mohli do budúcnosti predstavovať možnosti ďalšieho skúmania.

---

³⁵ Odell, K.: Measuring the impact of microfinance: Taking another look. 2010. In: *Grameen Bank Foundation*. s.12

³⁶ Fischer, G.- Ghatak, M.: Spanning the chasm: Uniting the theory and empirics in microfinance research. 2011. In: B. Armendáriz, & M. Labie (Eds.), *The handbook of microfinance*. S.63

³⁷ MIX- CGAP. *MIX microfinance world: Sub-Saharan Africa microfinance analysis and benchmarking report 2010*. [cit. 22.3.2016] Dostupné na internete: <http://www.themix.org/sites/default/files/096_MIX_Africa%20Report_05-05-2011.pdf> S.2

³⁸ Rose, P.- Battcock, M.: *Review of the DFID Systematic Review Programme*. [cit. 22.3.2016] Dostupné na internete: <http://r4d.dfid.gov.uk/pdf/outputs/systematicreviews/Review_of_Systematic_Reviews_October_2012_FINAL.pdf>

Ako tvrdia Honohan a Beck³⁹, dôvodov prečo má v Subsaharskej Afrike k finančným službám prístup len asi dvadsať percent domácností je hneď niekoľko. V prvom rade majú sprostredkovatelia ťažkosti s poskytovaním svojich produktov vzdialeným klientom za prijateľnú cenu. Tento efekt sa ešte znásobí ak majú vlastnosti produktov prispôbiť ich špecifickým potrebám. Spôsobené to je nielenmalou veľkosťou miestnych a národných trhov, ale čiastočne aj nízkou demografickou hustotou a výraznou hospodárskou izoláciou, hlavne vo vidieckych oblastiach. Malé objemy transakcií, vysoké dopravné náklady spôsobené nedostatočne vybudovanými komunikáciami a nevhodnosť štandardných finančných produktov pre týchto klientov k tomuto efektu ešte viac prispievajú.

V druhom rade predstavuje zásadný problém podľa Honohana a Becka⁴⁰ vyhodnocovanie schopnosti klientov splácať úvery a vynútiteľnosť zmlúv. Nízka úroveň vnímanej schopnosti splácať je spôsobená individuálnymi rizikami a hlavne obmedzenosťou individuálnych informácií, ako aj vysokým výskytom vonkajších šokov, ako sú náhle zmeny počasia, zdravotné problémy alebo spoločenské zmeny. Slabý právny a súdny rámec už len k celkovému efektu prispieva nízkou úrovňou vynútiteľnosti práva.

Vysoké úrokové miery spojené s mikropôžičkami, hoci typicky sú omnoho nižšie ako tie spojené s úplne neformálnymi zdrojmi financovania, sú spôsobené práve týmito problémami so sprostredkovaním a tak isto malými sumami, o ktoré sa v prípade mikrofinancovania jedná. Tieto vysoké náklady však v takomto kontexte môžu spôsobiť, že aj pôžičky, ktoré ak by sa uskutočnili boli spoločensky prospešné sa kvôli vysokým nákladom neuskutočnia.⁴¹ Toto môže v kontexte týchto rozvojových krajín ešte viac znižovať vplyv na zmierňovanie chudoby.

2.4 Najčastejšie modely mikropôžičiek využívané v Subsaharskej Afrike

Vzhľadom na to, že práve v regióne Subsaharskej Afriky je najväčšia koncentrácia najmenej rozvinutých krajín na svete, je samozrejmé, že aj veľká časť rozvojových intervencií je zameraná práve na tento región a špecificky tieto krajiny. Súčasťou oficiálnej rozvojovej pomoci je aj vysielanie dobrovoľníkov do týchto rozvojových krajín. V rámci tohto programu sme sa aj my zúčastnili trojmesačnej dobrovoľníckej stáže v Malawi, ktorá predstavuje súčasť cyklu zameraného na globálne vzdelávanie. Naším aktivitám počas tejto stáže sa podrobnejšie venujeme v úvode tretej kapitoly.

---

³⁹ Honohan, P.- Beck, T.: *Making finance work for Africa*. 2007. S.16

⁴⁰ Honohan, P.- Beck, T.: *Making finance work for Africa*. 2007. S.17

⁴¹ Porteous, D.: *Competition and Microcredit Interest Rates*. 2006. S:13

Podľa Mosleyho a Rocka⁴² v Subsaharskej Afrike sú najviac rozšírené štyri modely poskytovania mikropôžičiek, z ktorých tri začali fungovať v období ešte pred vznikom Grameen banky. Sú to inštitúcie rotujúcich úspor a pôžičiek, neformálne pôžičky od priateľov, príbuzných a známych, misijné a na neziskových organizáciách založené modely a experimentálne modely riadené štátnymi poľnohospodárskymi a komerčnými bankami.

O rotujúcich inštitúciách úspor a pôžičiek, ktoré sú do určitej miery totožné s dnešným modelom ROSCA podľa klasifikácie, ktorú sme uviedli v prvej časti tejto práce, môžeme v oblasti dnešnej Nigérie hovoriť už počas devätnásteho storočia.⁴³ Tieto inštitúcie predstavovali dobrovoľné spoločenstvá poskytujúce svojim členom vzájomnú pomoc. Dôraz pri tomto modeli je na náhlu spotrebu spôsobenú externými šokmi, skôr ako na investície. Z dlhodobého hľadiska môže teda účasť v takejto spoločnosti chudobu skôr prehlbovať ako zmierňovať.

Druhou formou sú neformálne pôžičky od priateľov, príbuzných a známych. Využívajú sa v prvom rade na pokrytie krátkodobej spotreby a väčšinou predstavujú len veľmi malé finančné sumy. Môže sa jednať aj o pôžičky od neformálnych finančných sprostredkovateľov, ako napríklad majiteľov obchodu. V každom prípade však cieľom takýchto pôžičiek vo väčšine prípadov nie je ďalší rozvoj, ale len zmierňovanie spotrebných šokov.

Misijné a na základe neziskových organizácií vytvorené schémy fungujú v rôznych oblastiach Afriky už aspoň od začiatku dvadsiateho storočia.⁴⁴ V tomto období sa jednalo o poskytovanie pôžičiek súkromnými neziskovými organizáciami malým podnikateľom pre ich rozvoj, zvyčajne na základe individuálneho modelu mikropôžičiek. V priebehu osemdesiatych a deväťdesiatych rokov dvadsiateho storočia sa tento model premenil na skupinový a implicitne sa snažil prepojiť poskytovanie týchto mikrofinančných služieb s inými sociálnymi a misijnými službami, ktoré tieto neziskové organizácie poskytovali.

Poslednou z najvyužívanejších možností sú experimentálne schémy riadené štátnymi poľnohospodárskymi a komerčnými bankami. V Afrike sú omnoho menej časté ako v Ázii, hoci práve táto forma mikropôžičiek je zameraná na malých a nízkopríjmových farmárov, čo by mohlo byť práve v tomto kontexte prospešné. Problematické je však nutnosť vysokej angažovanosti štátu. Jednými z úspešných afrických prípadov môžu byť napríklad štátne

---

⁴²Mosley, P.- Rock, J.: Microfinance, labor markets and poverty in Africa: A study of six institutions. 2004. In: *Journal of International Development*. S.476

⁴³Iliffe, J.: *The African Poor*.1987. S.86

⁴⁴Mosley, P.- Rock, J.: Microfinance, labor markets and poverty in Africa: A study of six institutions. 2004. In: *Journal of International Development*. S.481

2.5 Mikrofinancovanie v Malawi

Toto všetko vplýva aj na dopyt po mikrofinancovaní a celkovo na percento obyvateľstva, ktoré má k finančným službám prístup. Z celkového hľadiska však považujeme Malawi za krajinu s potenciálom vysokého možného pozitívneho pôsobenia mikropôžičiek. Vzhľadom na vidiecky charakter a poľnohospodárske zameranie väčšiny obyvateľstva je možné práve tu, podľa našich teoretických východísk, najviac pozorovať vplyv mikrofinančnej intervencie na znižovanie chudoby.

Malawská republika je vnútrozemská krajina v juhovýchodnej Afrike s počtom obyvateľov asi sedemnásť miliónov, pričom v čase získania nezávislosti v roku 1964 žili

⁵⁰Burritt, K.: *Expanding Access to Financial Services in Malawi*. [cit. 7.3.2016] Dostupné na internete : <<http://www.uncdf.org/english/microfinance/uploads/technical/MalawiMFlr2.pdf>>

v krajine len asi štyri milióny ľudí a podľa predpokladov by sa rast populácie nemal zastaviť ani v budúcnosti.⁵¹ Prvé desaťročia nezávislého Malawi sú spojené s autoritárskym režimom jednej strany vedeným Hastingsom Kamuzu Bandom, ktorého vláda bola zvrhnutá až v roku 1993⁵², ako následok najväčšieho sucha storočia v predchádzajúcom roku. V súčasnosti Malawi udržiava dobré diplomatické styky s väčšinou demokratických krajín a je členom viacerých medzinárodných organizácií, ako napríklad Organizácie spojených národov, Medzinárodného menového fondu, Svetovej banky alebo Africkej únie.

Z administratívneho hľadiska je krajina rozdelená na tri kraje- severný, stredný a južný. Každý z týchto krajov sa potom delí a krajina teda pozostáva z dvadsiatich ôsmich okresov. Hlavným mestom krajiny je Lilongwe, hoci obchodné a priemyselné centrum Blantyre je najväčším mestom.

Z ekonomického hľadiska sa Malawi nachádzalo v roku 2009 v rebríčku HDP podľa parity kúpnej sily spomedzi 213 uvádzaných krajín na 205. mieste.⁵³ Problematickou oblasťou v rámci makroekonomickej stability je v posledných desaťročiach aj inflácia. Najvyššia miera inflácie bola dosiahnutá v roku 1995 na úrovni až 83%⁵⁴. Postupne sa však stabilizovala a zvyčajne sa v súčasnosti pohybuje pod úrovňou desiatich percent⁵⁵. Z hľadiska ekonomického rastu však Malawi prekonalo ekonomickú krízu v dobrom stave. V roku 2008 zaznamenalo mieru rastu na úrovni 9,7%⁵⁶, čo je viac ako dosiahla väčšina krajín regiónu, vrátane Juhoafrickej republiky, Namíbie alebo Botswany.

Z hľadiska importov, hoci ich celkové objemy sú v porovnaní s inými krajinami sveta relatívne nízke, je Malawi stále relatívne závislá krajina. Najvýznamnejšie dovozné položky sú ropné produkty, prepravné zariadenia a polospracované výrobky. Rovnako sa dováža väčšina priemyselných produktov, pozdĺž celého spektra od spotrebných tovarov až po ťažké stroje. Z dôvodu nízkej poľnohospodárskej produktivity muselo Malawi po roku 2000 dovážať aj potraviny⁵⁷, hoci v súčasnosti je už dokáže pokryť potreby svojho obyvateľstva z vlastných zdrojov.

---

⁵¹UN DESA. *World population prospects 2015*. [cit. 7.3.2016] Dostupné na internete: <<http://esa.un.org/unpd/wpp/DataQuery/>>

⁵²World Bank: *Malawi: country overview*. [cit. 5.3.2016] Dostupné na internete: <<http://www.worldbank.org/en/country/malawi/overview>>

⁵³World Bank: *Data and statistics: Quick facts Malawi*. [cit. 7.3.2016] Dostupné na internete: <<http://www.worldbank.org/en/country/malawi>>

⁵⁴Ibid

⁵⁵Ibid

⁵⁶World Bank: *Malawi: country overview*. [cit. 5.3.2016] Dostupné na internete: <<http://www.worldbank.org/en/country/malawi/overview>>

⁵⁷Economy watch: *Malawi Trade, Exports and Imports*. [cit. 7.3.2016] Dostupné na internete: <http://www.economywatch.com/world_economy/malawi/export-import.html>

2.5.2 Chudoba v Malawi

Ako sme už uviedli, v rámci HDP per capita podľa parity kúpnej sily sa Malawi zaraďuje medzi desať najchudobnejších krajín sveta.⁵⁸ Hodnotenie sa len málo zlepšilo, ak sa pozrieme na iné ukazovatele, ktoré hodnotia úroveň chudoby krajín. Podľa Indexu ľudského rozvoja, ktorý berie do úvahy očakávanú dĺžku života, zdravie, mieru gramotnosti dospelých populácie a HDP per capita, sa Malawi umiestnilo podľa odhadov za rok 2015 na 173. mieste z celkovo 188 posudzovaných štátov.⁵⁹ Rozsiahla väčšina obyvateľov, až 90%, žije z menej ako dvoch amerických dolárov na deň a tri štvrtiny⁶⁰ Malawčanov žijú pod hranicou chudoby, ktorú stanovila Svetová banka. Podľa Giniho koeficientu prevláda v Malawi vysoká príjmová nerovnosť, keďže mediánový príjem najbohatších desiatich percent obyvateľstva je trojnásobne vyšší ako celkový mediánový príjem.⁶¹

Takmer deväťdesiat percent obyvateľov Malawi je zapojených do subsistenčného poľnohospodárstva.⁶² Len malý podiel týchto farmárov však dosahuje dostatočnú produkciu na to, aby mohli svoje produkty predávať na trhu. Medzi takýchto podnikateľov sa zaraďuje len asi osem percent farmárskych rodín.⁶³ Rozsah chudoby mestskej populácie, hoci nepredstavuje ani pätinu celkového obyvateľstva, postupne narastá, hlavne v súvislosti s expanziou mestských oblastí do slumov. Priemerný ročný rast slumov je v Malawi až na úrovni 3.8%.⁶⁴ V týchto oblastiach je cestná dostupnosť len veľmi slabá, nie sú napojené na sieť elektrickej energie, čelia zdravotným a hygienickým problémom, detskej podvýžive a nedostatku vzdelávacích inštitúcií a tým pádom aj nízkej miere gramotnosti.

Boju s chudobou sa v Malawi venuje veľké množstvo mimovládnych organizácií vytvorených či už z miestnych alebo zahraničných zdrojov, ale aj iniciatívy medzinárodných organizácií. Jednou z nich môže byť napríklad iniciatíva MMF z roku 2000 Facilita pre odstraňovanie chudoby a rast (Poverty Reduction and Growth Facility), ktorej cieľom bolo zlepšenie makroekonomických podmienok a získanie stability v tejto oblasti. Súbor hospodársko-politických odporúčaní bol doplnený zahraničnou pomocou a do určitej miery

---

⁵⁸World Bank: *Data and statistics: Quick facts Malawi*. [cit. 7.3.2016] Dostupné na internete: <<http://www.worldbank.org/en/country/malawi>>

⁵⁹UNDP: *The Human Development report*. 2015. S.49

⁶⁰World Bank: *Malawi Poverty and Vulnerability Assessment*. [cit. 10.3.2016] Dostupné na internete: <http://fsg.afre.msu.edu/mgt/caadp/malawi_pva_draft_052606_final_draft.pdf>

⁶¹Ibid

⁶²World Bank: *Data and statistics: Quick facts Malawi*. [cit. 7.3.2016] Dostupné na internete: <<http://www.worldbank.org/en/country/malawi>>

⁶³Burritt, K.: *Expanding Access to Financial Services in Malawi*. [cit. 7.3.2016] Dostupné na internete: <<http://www.uncdf.org/english/microfinance/uploads/technical/MalawiMFlr2.pdf>>

⁶⁴UN HABITAT: *Country overview Malawi*. [cit. 10.3.2016] Dostupné na internete: <<http://unhabitat.org/malawi/>>

dokázal v Malawi zlepšiť jednotlivé ukazovatele makroekonomickej stability.⁶⁵ Najviac sa tieto pozitívne zmeny dotkli nižšieho vládneho domáceho dlhu.

Výzvy, ktorým Malawi v súčasnosti čelí zahŕňajú udržateľný ekonomický rast, zlepšenie prístupu a úrovne poskytovaného vzdelania a zdravotnej starostlivosti, ochranu životného prostredia a získanie finančnej nezávislosti od externých zdrojov. Napriek tomu je však Malawi veľmi pokojná a bezpečná krajina, ku ktorej jej obyvatelia prechovávajú veľmi vrúcny vzťah.

2.6 Prístup k finančným službám v Malawi

Podľa správy o finančnom dopyte je viac ako polovica Malawčanov (55%)⁶⁶ finančne vylúčená, čo znamená že nemajú prístup k formálnym finančným inštitúciám, ani neformálnym mechanizmom. Programy, ktoré by mali zlepšovať ich finančnú inklúziu sú podporované vládou aj inými trhovými činiteľmi, keďže rozpozнали význam inkluzívneho finančného systému pre budúci rozvoj krajiny. Napriek týmto snahám má však ešte stále podstatná časť populácie len veľmi slabý prístup k finančným službám.

Hlavným vládny program na zlepšenie tejto situácie bola v rokoch 2010 až 2014 Národná stratégia finančnej inklúzie.⁶⁷ Cieľom tohto projektu bolo zlepšenie udržateľného prístupu k finančným službám pre nízkopříjmové obyvateľstvo Malawi. Toto malo prispieť k ekonomickému rastu a ďalšiemu rozvoju, ako aj napomôcť pri napĺňaní Miléniových rozvojových cieľov. Tento projekt bol realizovaný s využitím odvetvového prístupu. Mikrofinancie teda boli zahrnuté v rámci celkového finančného sektora spolu s bankami a kapitálovými trhmi.

Dopyt po pôžičkách zaznamenáva v Malawi významné výkyvy, hlavne v súvislosti s vysokou závislosťou veľkého podielu obyvateľstva na poľnohospodárstve. Tento fakt vplýva rovnako na štandardné ako aj na mikrofinančné inštitúcie. Obdobie od októbra do januára predstavuje vrchol dopytu po pôžičkách, pričom väčšina z nich sa stáva splatnými v období od apríla do septembra. Toto súvisí s hlavnou poľnohospodárskou aktivitou a teda s obdobím výsadby a zberu kukurice, keďže kukuričná kaša predstavuje základ stravy väčšiny Malawčanov.

---

⁶⁵African forum on network and debt and development. *The impact of the poverty reduction and growth facility on social services in Malawi*. [cit. 10.3.2016] Dostupné na internete: <<http://www.afrodad.org/downloads/publications/Malawi%20%20Study.pdf>>

⁶⁶Oxford Policy Management- Kadale Consultants: *Supply side study of financial inclusion in Malawi*. [cit. 10.3.2016] Dostupné na internete: <<http://www.mamn.mw/images/resources/2.pdf>>

⁶⁷Ministry Finance of Malawi. *The Malawi National Strategy for Financial Inclusion (2010-2014)*. [cit. 10.3.2016] Dostupné na internete: <<http://www.finance.gov.mw/fspu/index.php/financial-sector-laws/strategy-documents/49-2010-2014-national-strategy-for-financial-inclusion/file>>

Spolu s týmto výrazným prepojením finančného sektora na poľnohospodársku aktivitu prichádzajú aj ďalšie výzvy, ktorým musí Malawi čeliť. Sú to napríklad väčšia zraniteľnosť voči systematickým rizikám, ako sú záplavy alebo suchá, nižšia hustota obyvateľstva a väčšie sezónne zmeny aktivít.⁶⁸ Tieto riziká sú ešte výraznejšie v súvislosti s vysokými transakčnými nákladmi a slabou fyzickou infraštruktúrou v mnohých vidieckych oblastiach Malawi.

Aj z týchto dôvodov sa musia aj mikrofinančné inštitúcie zameriavať na poľnohospodárstvo. Hneď niekoľko inštitúcií poskytujúcich mikropôžičky zameriavajúce sa na poľnohospodárstvo, pestovanie čaju a nákup vybavenia potrebného pre pestovanie. Zároveň existujú aj iniciatívy neziskových organizácií, ktoré sa zameriavajú na podporu malých farmárov a ich projektov. Snažia sa im zlepšiť podmienky natoľko, aby boli schopní spravovať svoje farmy ako podnikateľské subjekty a maximalizovať svoje zisky, nielen sa uspokojiť so subsistenčnou mierou návratnosti.

---

⁶⁸Burritt, K.: *Expanding Access to Financial Services in Malawi*. [cit. 7.3.2016] Dostupné na internete : <<http://www.uncdf.org/english/microfinance/uploads/technical/MalawiMFlr2.pdf>>

3 Mikrofinančná intervencia v Chididi a SURCOD

Chididi predstavuje horský región, v ktorom sa nachádza asi štyridsať dedín rôznych veľkostí. Nachádza sa v odľahlej časti južného okresu Malawi na hranici s Mozambikom. Práve tento súbor vidieckych osídlení sa stal počas mesiacov júl až september 2015 naším domovom a zároveň sme v rámci neho aj pôsobili ako podpora miestnej organizácie pri projekte mikropôžičiek v rámci stáže, ktorú uvádzame už v úvode tejto práce.

V rámci tejto stáže sme sa zúčastňovali pravidelných stretnutí jednotlivých mikrofinančných asociácií a v rámci nich sme sa snažili získať konkrétnejšiu spätnú väzbu v súvislosti so zberom dát, ktorým sa venujeme v poslednej časti tejto práce. Okrem toho sme organizovali workshopy zamerané na budovanie dôvery medzi členmi asociácie a realizáciu a vylepšovaniu zručností a schopností, ktoré môžu klientky využiť v rámci svojho podnikania.

Najbližším mestom je Nsanje, ktoré sa nachádza na brehu rieky Shire, ktorá tiež predstavuje hranicu s Mozambikom. Dostupnosť mesta je pre domácich obyvateľov relatívne slabá. Autá a motocykle môžu využiť väčšiu a relatívne udržiavanú cestu, jazda po ktorej trvá do Nsanje asi hodinu. Pre drvivú väčšinu dedinčanov však stále jedinou možnosť predstavuje strmý chodník naprieč horami, ktorého prekonanie a následné dosiahnutie mesta trvá dve až tri hodiny. Vzhľadom k týmto podmienkam je celkom jasné, že dostupnosť mestských finančných, či mikrofinančných inštitúcií je pre týchto obyvateľov problematická, nakoľko sa spája s nadmerne vysokými časovými nákladmi každej cesty do mesta.

Centrálnou dedinou v Chididi je Masimo, v ktorom sa nachádza aj jediné a zároveň súkromné zdravotné stredisko, základná a stredná škola, niekoľko špecializovaných obchodov a najväčší trh. Bolo by teda možné vybudovať tu aj určitú formu centralizovanej mikrofinančnej inštitúcie, ktorá by odtiaľ mohla obsluhovať celú oblasť. Cesty medzi jednotlivými dedinami v Chididi však môžu zabráť až dve hodiny, nakoľko sa jedná o relatívne ďaleko od seba umiestnené osídlenia. Vytvorenie takejto inštitúcie v centre by teda aj tak pre mnohých obyvateľov znamenalo dlhé pešie cesty za jej službami a nie je teda pre nich ekonomicky výhodné. Preto bolo potrebné hľadať taký model mikrofinančnej intervencie, ktorý by nebol centralizovaný a umožňoval by všetkým obyvateľom zúčastňovať sa na jeho fungovaní v blízkosti svojho domova.

Logistika preto predstavuje jeden z hlavných dôvodov, prečo sa SURCOD (Sustainable Rural Community Development Organisation) pri zavádzaní mikrofinančnej infraštruktúry v tejto oblasti rozhodol práve pre model dedinských úspor a pôžičiek (Village

Savings and Loans, VSL). Tento projekt však zďaleka nie je jediným, ktorým sa SURCOD snaží zlepšiť situáciu obyvateľov Chididi.

SURCOD⁶⁹ je nezisková organizácia, ktorá bola založená v roku 2010 a v rámci svojich programov spolupracuje s viacerými miestnymi a zahraničnými vládami aj mimovládami organizáciami ako aj so samotnou rozvojovou komisiou okresu Nsanje, v ktorom sa Chididi nachádza. V rámci svojich programov sa snaží v čo najväčšej miere reflektovať reálne potreby miestnych obyvateľov a zároveň im umožňuje zapájať sa do ich riadenia a organizácie prostredníctvom dobrovoľníckych pozícií. S týmto zámerom SURCOD January Watchman Mvula v jej začiatkoch založil a podľa toho sa organizácia doteraz riadi. On sám v Chididi vyrastal a teda dokáže realisticky zhodnotiť nielen potreby, ale aj skutočné možnosti a uskutočniteľnosť daných projektov v tomto kontexte.

Dlhodobou víziou SURCODu je krajina Malawi, v ktorej sa vidiecke komunity dokážu spravovať samé, kde je obyvateľstvo zdravé a ich postavenie je silné a kde sú si všetci ľudia rovní, poznajú svoje práva a ujímajú sa svojich vlastných rozvojových iniciatív. Zlepšenie životných podmienok vidieckych komunít chcú dosiahnuť zlepšovaním ekonomického, poľnohospodárskeho, vzdelanostného a kultúrneho postavenia a podporou zdravotnej a rodovej rovnosti prostredníctvom mobilizácie, tréningov a vzdelávania všetkých žien, mužov aj detí. Zámerom SURCODu je vytvorenie udržateľne integrovaného komunitného rozvoja vidieckych komunít prostredníctvom zlepšenia potravinovej bezpečnosti, podporou myšlienky sporenia, zlepšovaním postavenia žien, podporou vzdelávania a gramotnosti, prístupu k vode a hygiene a adaptáciou a mitigáciou zmien klímy.

Potravinová bezpečnosť domácností

Cieľom tohto projektu je zlepšenie prístupu domácností k potravinám v rámci vidieckej komunity. SURCOD celkovo spolupracuje s pätnástimi farmárskymi skupinami v oblasti Chididi, kde ich podporuje v zavlažovaní v malej mierke a učí ich pestovaniu formou odklonenia rieky. Dobrovoľníci sú zapojení do procesu vytvárania kompostu na použitie namiesto syntetických hnojív a celkovo propagujú poľnohospodárstvo s prvkami ochrany vody a pôdy, v rámci ktorého farmárom poskytujú aj školenia. Okrem toho prevádzkuje organizácia aj lesnú škôlku zameranú na pestovanie ihličnanov.

Zlepšovanie povedomia o malárii

Nsanje je jedným z okresov Malawi najviac zasiahnutých maláriou z dôvodu veľkej blízkosti rieky Shire. Napriek tomu, že je jedným z najdôležitejších prírodných zdrojov

---

⁶⁹ Spracované podľa prezentácie January Watchman Mvula, Júl 2015, Chididi, Malawi

okresu, predstavuje zároveň veľmi dobré prostredie pre množenie sa komárov túto chorobu prenášajúcich. Malária predstavuje najväčšie nebezpečenstvo pre tehotné ženy a deti do veku piatich rokov. Preto sa organizácia zapojila do projektu zameraného na propagáciu výhod používania sieťok proti komárom ako nástrojov boja proti malárii.

Podpora infikovaných a zlepšovanie povedomia o HIV/AIDS

Cieľom SURCODu je dopĺňanie vládnej stratégie boja proti HIV/AIDS. Organizácia teda zakladá projekty a programy, ktoré sa zameriavajú na zverejňovanie kampaní a zlepšovanie povedomia o pandémii, či také, ktoré pomáhajú HIV pozitívnym ľuďom zlepšiť ich životné podmienky. Okrem toho rôznymi spôsobmi podporuje sirotu, napríklad poskytuje štipendiá pre štúdium na strednej škole v Nsanje v spolupráci so zahraničnými neziskovými organizáciami. Posilňuje tradičné programy domácej starostlivosti v jednotlivých dedinách Chididi. Podporuje testovanie na HIV/AIDS a rovnako sa snaží zlepšovať ekonomické postavenie ľudí žijúcich s HIV/AIDS prostredníctvom umožnenia vytvárania mikrofinančných asociácií.

Prístup k pitnej vode, zlepšovanie hygieny a sanitácie

V spolupráci s vládou sa SURCOD snaží umožniť prístup k bezpečnej pitnej vode vidieckym komunitám a zároveň miestnych obyvateľov vyškoliť v otázkach sanitácie a zlepšovania hygieny. Hlavným cieľom je zníženie výskytu chorôb prenášaných vodou, ako sú hnačka, cholera a mnohé iné. Ďalšou súčasťou tohto projektu je podpora komunít v budovaní toaliet a odpadových jám v blízkosti domov.

Podpora dobrého prostredia na školách pre učenie

Je v záujme celej spoločnosti aby sa zlepšilo vzdelávacie prostredie na všetkých školách a vo všetkých oblastiach, v ktorých vzdelávajú. SURCOD sa snaží formovať verejnú mienku v prospech poskytovania takých materiálov, ktoré sú pre domácnosti ľahko dostupné. Takisto je organizácia zapojená do niekoľkých medzinárodných rozvojových projektov zameraných na zlepšenie situácie vo vzdelávaní v Chididi.

Technické a profesno- vzdelávacie centrá

Keďže miera nezamestnanosti v Malawi je relatívne vysoká a najviac zasiahnutou skupinou obyvateľstva sú práve mladí ľudia, SURCOD plánuje vytvoriť technické a profesno- vzdelávacie centrá, v ktorých by si mladí ľudia mohli rozvíjať také zručnosti, ktoré by ich priviedli k samostatnému zamestnaniu. Takýmto prvým centrom je krajčírskaya dielňa v Masimo v Chididi, ktorá poskytuje pre záujemcov trojmesačné kurzy šitia, po ukončení

ktorých môžu vo vyhradených hodinách centrum navštevovať a šiť produkty podľa vlastnej potreby.

Podpora ľudských práv

Podpora ľudských práv, so špeciálnym zameraním na práva žien a detí predstavuje kľúčovú oblasť, v ktorej SURCOD pracuje. Vytvára platformu pre komunitný dialóg na zlepšenie schopnosti reagovať na problematiku domáceho násillia a detskej práce. Prebiehajú školenia zamerané na tréning mladých miestnych lídrov v oblasti ľudských a detských práv. Do veľkej miery pri presadzovaní tohto projektu spolupracuje s miestnymi školami. Dôležitou oblasťou totiž okrem odstraňovania detskej práce je aj zabránenie skorým manželským zväzkom, ktoré vo väčšine prípadov vedú k odchodu dievčat zo vzdelávacích inštitúcií a teda ich nižšej úrovni vzdelania.

Oblasť boja proti domácejmu násilliu je hlavne v spojení s mikrofinančnou intervenciou veľmi dôležitá, keďže ako sme poukázali v teoretickej časti tejto práce, poskytovanie finančných prostriedkov ženám môže viesť k skutočnému zhoršeniu ich životných podmienok, keďže sa pre to môže zvýšiť miera domáceho násillia. Preto je dôležitá činnosť takzvanej Jednotky podpory obetí, v rámci ktorej sa stretávajú týrané ženy a vzájomne si poskytujú podporu a poradenstvo.

Práca s mládežou

V rámci svojich aktivít sa SURCOD snaží zlepšiť aj postavenie mladých ľudí v oblasti Chididi. Práve oni totiž v budúcnosti zohrajú najdôležitejšiu úlohu pri dosahovaní lepších celkových makroekonomických výsledkov krajiny a ich posilnenie ich postavenia teda bude viesť k úžitku pre celú spoločnosť. Problematických oblastí, ktorým mladí ľudia vo vidieckych oblastiach Malawi čelia je hneď niekoľko, nejedná sa len o výskyt HIV/AIDS, ale aj o otázky uzavretia manželstva v nízkom veku a s tým spojeného predčasného ukončenia vzdelávania.

SURCOD podporuje mládež v tejto oblasti nielen umožnením zapojenia sa do projektu VSL a iných ich projektov, ale aj špeciálne prostredníctvom mládežníckeho centra. Toto centrum umožňuje mladým ľuďom stretávať sa a diskutovať o rozličných problémoch, ktorým čelia. Medzi aktivity patrí napríklad usporiadanie neformálnych vzdelávacích divadelných predstavení, súťaží, diskoték či neformálnych diskusií. Mládežnícke centrum funguje v Chididi v rámci troch lokalít, ktoré predstavujú centrá neformálnych zoskupení dedín. Tieto tri centrá sa pri určitých príležitostiach stretávajú a zdieľajú svoje skúsenosti.

Manažment prírodných zdrojov a boj proti klimatickým zmenám

Ďalšou kľúčovou oblasťou, v ktorej SURCOD pôsobí je boj proti klimatickým zmenám a udržateľný manažment prírodných zdrojov. Výsledkom dlhodobého zanedbávania tejto problematiky sú v tejto oblasti Malawi záplavy, suchá, hlad, nedostatok zrážok počas obdobia dažďov ako aj krupobitie, ktoré ničia úrodu farmárov.

Súčasťou mitigácie a adaptácie, na ktorej SURCOD pracuje je práca s komunitami vo viacerých oblastiach Chididi a zalesňovanie s využitím zakladania komisií riadenia prírodných zdrojov, ktoré fungujú na komunitnom princípe. Tieto komisie sú zodpovedné za zakladanie lesných škôlok, ako aj za starostlivosť o zostávajúce lesné porasty a vodné zdroje. Prostredníctvom týchto komisií podporuje SURCOD aj zavádzanie obnoviteľných zdrojov energie, ktoré by mohli nahradiť environmentálne náročné spaľovanie dreva a uhlia.

3.1 Village Savings and Loans- VSL

Model dedinských úspor a pôžičiek funguje formou základných jednotiek- asociácií (Village Savings and Loans Association- VSLA). VSLA predstavuje skupinu ľudí, ktorí si spoločne sporia a zo získaných úspor si potom berú malé sumy peňazí ako pôžičky. Činnosť asociácií prebieha v cykloch, ktoré zväčša trvajú od ôsmich do dvanástich mesiacov. Na konci každého cyklu sa naakumulované úspory a zisky z úrokov rozdelia späť medzi členov asociácie. Základným účelom VSLA je poskytnúť jednoduchú možnosť sporenia a pôžičiek pre komunity, ktoré majú sťažený prístup k formálnym finančným službám.

3.1.1 História a základy fungovania VSL

VSLA predstavuje transparentnejšiu, štruktúrovanú a demokratickejšiu verziu neformálnych skupín úspor, ktoré fungujú v mnohých slabo rozvinutých oblastiach rozvojového sveta. Hlavným rozdielom je, že v prípade VSL existuje presná metodológia, ktorá poskytuje aj tým najmenej gramotným a najmenej vplyvným členom skupiny zapojiť sa do organizovaného systému, ktorému môžu rozumieť a dôverovať.

Model VSL po prvý krát zaviedla nezisková organizácia CARE v roku 1991 v Nigeri.⁷⁰ Aj po jeho prvotnom zavedení sa však snažia zlepšovať používanú metodológiu, aby dokázali čo najefektívnejšie pracovať s flexibilnými úsporami a pôžičkami s variabilnou dĺžkou splatenia a variabilnou veľkosťou. Za desať rokov fungovania bolo v Nigeri vytvorených zhruba 9000 asociácií, z ktorých v roku 2007 stále fungovalo viac ako 87%.⁷¹

---

⁷⁰ <https://www.msu.edu/unit/phl/devconference/CAREVillSavLoanAfr.pdf>

⁷¹ <https://www.msu.edu/unit/phl/devconference/CAREVillSavLoanAfr.pdf>

Keďže práve miera retencie predstavuje najväčší problém pri väčšine mikrofinančných intervencií, je možné predpokladať, že základné princípy, na ktorých model VSL funguje sú navrhnuté udržateľným spôsobom.

Prvým z týchto princípov je samostatný výber. Na začiatku formovania asociácie zväčša stojí určitá rozvojová organizácia, ktorá predstaví komunite koncept úspor a pôžičiek a potom umožní sformovanie asociácií pozostávajúcich z pätnástich až tridsiatich jednotlivcov. Títo členovia sa však musia samostatne k asociácii pridať a vzájomne musia svoju účasť rešpektovať, keďže dôvera je základom správneho fungovania VSLA.

Druhý z princípov predstavujú školenia, ktoré poskytuje organizácia počas niekoľkých mesiacov členom novej asociácie. Počas týchto školení si členovia vytvoria stanovy asociácie, zvolia si členov výkonnej komisie a nastaví si termíny pre úspory a pôžičky. Tak isto sa naučia ako zhromažďovať úspory a realizovať pôžičky, zaznamenávať transakcie spôsobom vhodným pre gramotných aj negramotných členov a aj viesť pravidelné stretnutia.

Tretím princípom je demokratické spravovanie, ktorému sa venujeme bližšie v ďalšej časti. Vo všeobecnosti však má tento princíp pôsobiť ako určitý vnútorný kontrolný systém. Zároveň sa všetky transakcie vykonávajú počas pravidelných stretnutí pred všetkými prítomnými členmi, čo zabezpečuje transparentnosť a zúčtovateľnosť.

Štvrtý princíp predstavujú samotné finančné služby, ktoré sú v rámci asociácie poskytované. Sú to úspory, pôžičky a istá forma poistenia prostredníctvom sociálneho fondu. Všetkým trom formám poskytovaných služieb sa venujeme v ďalšej časti práce.

Audit predstavuje piaty princíp fungovania modelu VSL. Jedná sa o ukončenie cyklu, v rámci ktorého asociácie bežne fungujú. Uzavrú sa účty jednotlivých členov, rozdelia sa ich úspory aj podiely na získaných úrokoch. Zároveň umožňuje členom odísť zo skupiny a novým členom je otvorený prístup. Väčšia skupín sa po tomto audite vráti k bežnému procesu úspor a pôžičiek.

Posledným zo základných princípov je pomoc agentúry. Od začiatku fungovania VSLA agentúra pozoruje stretnutia a fungovanie asociácie a poskytuje členom a komisii podporu. Ak sa nevyskytnú žiadne problémy, asociácia môže ďalej fungovať aj nezávisle.

3.1.2 Mechanizmus fungovania a demokratické princípy VSL

Skupiny vykonávajú každoročné voľby, v ktorých sa rozdeľujú zodpovednosti v rámci skupiny. Podľa výsledkov volieb sa vytvorí komisia, ktorá má päť členov- predsedníčku, tajomníčku, pokladníčku a dve členky zodpovedné za počítanie. Úlohy každého z členov komisie sú vopred jasne stanovené a vysoko decentralizované. Toto podporuje zapájanie sa

všetkých členov skupiny do jej činnosti a navyše aj chráni skupinu pred dominanciou silných jednotlivcov.

Každá skupina pozostáva z pätnástich až dvadsiatic piatich dobrovoľne sa zúčastňujúcich jednotlivcov. Skupiny sa stretávajú dva krát mesačne a na každom stretnutí si jednotliví členovia kupujú podiely, prostredníctvom ktorých si budujú svoje úspory. Cena podielov sa stanovuje na základe dohody všetkých členov na začiatku každého cyklu a potom zostáva fixná po celú dobu jeho trvania. Na každom stretnutí si každý člen musí kúpiť minimálne jeden, maximálne však päť podielov.

Systém fungovania VSLA je relatívne jednoduchý, hoci výsledky sa ukazujú ako presvedčivé. Naprieč členmi asociácie a časom sú úspory flexibilné- členovia nemusia mať všetci rovnaký objem úspor a ani si nemusia zakúpiť rovnaký počet podielov na každom stretnutí. Sporenie malých súm v kratších časových intervaloch zároveň umožňuje aj najchudobnejším obyvateľom vytvoriť si určitý objem úspor, čo prispieva k zlepšovaniu finančnej istoty ich domácností.

Úspory sa uchováávajú v pôžičkovom fonde, z ktorého si členovia môžu požičať malé sumy peňazí, až do výšky trojnásobku ich osobných úspor. Pôžičky sa poskytujú na obdobie maximálne troch mesiacov počas prvého roka a môžu byť splatené vo flexibilných splátkach počas nasledujúcich stretnutí podľa dohody dlžníka so skupinou.

3.1.3 Doplnkové mechanizmy v systéme VSL

Každá skupina má aj takzvaný sociálny fond, ktorý poskytuje jednotlivým členom základnú formu poistenia. Tento fond slúži ako záchranná sieť pre celú komunitu a môže byť využitý na viacero účelov- napríklad na núdzovú asistenciu, či na pokrytie nákladov pri chorobe alebo pohrebe. Slúži celej komunite, teda členom aj ich rodinným príslušníkom, ktorí členmi nie sú. O príspevku do tohto sociálneho fondu sa rozhoduje na každom stretnutí. Jeho základným poslaním nie je, aby obsahoval čo najväčší objem finančných prostriedkov, ale aby bol dlhodobo udržiavaný na takej úrovni, ktorá dokáže pokryť základné potreby skupiny. Na konci cyklu sa nerozdeľuje späť medzi členov VSLA, ale zostáva aktívom asociácie.

V rámci asociácie neexistuje hlavná účtovná kniha, ani komplexný účtovný systém na úrovni všetkých členov. Záverečná bilancia pôžičkového fondu sa jednoducho vypočíta, vyhlási pred celou asociáciou a zapamätajú si ju všetci členovia. Zároveň sa táto bilancia na konci každého stretnutia zapíše do skupinovej knihy. Na zaznamenávanie individuálnych úspor a pôžičkových záväzkov jednotlivých členov sa v rámci VSLA používa jednoduchá

členská knižka, ktorá je vhodná aj pre skupiny s obmedzenou gramotnosťou a schopnosťou počítať.

Materiály, členské knižky a pôžičkový aj sociálny fond VSLA sú uschované v pokladničke asociácie, o ktorú sa medzi jednotlivými stretnutiami stará na začiatku cyklu zvolený pokladník. Pokladnička je chránená tromi zámkami, kľúče ku ktorým sú zverené trom rozličným členom asociácie, ktorí zároveň nemôžu byť členmi riadiacej komisie. Tento robustný systém zabezpečuje, že v období medzi jednotlivými stretnutiami sa s fondmi a členskými knižkami nebude manipulovať.

3.1.4 Cyklické fungovanie asociácií

Asociácia funguje v rámci ročných cyklov. Na konci každého cyklu sa získané úspory a poplatky rozdelia medzi jednotlivých členov podľa celkového objemu ich osobných úspor. Ročné rozdeľovanie zároveň predstavuje príležitosť na vyplatenie nevyrovnaných pohľadávok a záväzkov a na budovanie dôvery medzi jednotlivými členmi. Umožňuje členom vykonanie auditu a poskytuje okamžité overenie toho, že ich úspory sú v rámci asociácie bezpečne uložené a celý proces je pre jednotlivých členov výhodný.

Na konci každého cyklu po rozdelení nasporených peňazí majú všetci členovia, ktorí si už neželajú v programe pokračovať, možnosť vystúpiť z asociácie a noví členovia môžu byť prizvaní k spolupráci. Členovia, ktorí v programe pokračujú sa môžu spoločne dohodnúť, že určitú časť svojich úspor ponechajú v asociácii ako základnú časť pôžičkového fondu pre ďalší cyklus. Toto umožňuje začiatok pôžičkových aktivít s relatívne využiteľným objemom peňazí hneď na začiatku cyklu.

Na začiatku ďalšieho cyklu si členovia znovu zvolia riadiacu komisiu, prehodnotia svoje stanovy a môžu vykonať určité zmeny, týkajúce sa podmienok sporenia, poskytovania pôžičiek, ako aj sociálneho fondu. Môžu sa rovnako dohodnúť na zmene jednotlivých príspevkov, či zmene ceny podielu. Tieto ceny však už po celú dobu trvania cyklu zostávajú fixné a bude možné ich znovu upraviť až na začiatku ďalšieho cyklu. Po tomto počiatocnom procese utvárania podmienok, pri ktorom často pomáhajú dobrovoľníci organizácie, môže skupina znovu nezávisle fungovať.

3.1.5 Teoretické modely využívané v rámci VSL v Chididi

Ako sme uviedli v teoretickej časti práce, väčšina mikrofinančných intervencií sa nedá úplne presne klasifikovať do jedného z typických modelov, vytvorených Grameen bankou. Úspešné modely do veľkej miery využívajú rôznorodé kombinácie týchto modelov. V rámci

projektu VSL v takej forme, v akej ho realizujú v Chididi, Malawi sme dokázali identifikovať prvky z viacerých modelov mikrofinančných inštitúcií.

Model asociácie

VSL vznikol v Chididi, tak ako predpokladá model asociácie, na základe analýzy potrieb komunity. Cieľová komunita vytvára asociáciu, prostredníctvom ktorej sú realizované sporiace a pôžičkové aktivity. Práve možnosť sporenia je ďalšou z významných súčastí modelu asociácie. Rovnako združuje VSL v Chididi predovšetkým ženy. V počiatočných fázach sa SURCOD snažil vytvoriť aj asociácie, ktoré by pozostávali len z mužov, pre značné neúspechy v rámci kontinuity projektu sa však rozhodli zamerať výhradne na ženy. V auguste 2015 začala svoj prvý cyklus ďalšia asociácia združujúca mužov, problémy teda zrejme boli preklenuté a projekt sa už nebude zameriavať čisto na ženy.

Model komunitného bankovníctva

V súlade s modelom komunitného bankovníctva funguje VSL na základe zaobchádzania s komunitou ako s jednotnou skupinou a zakladá poloformálne inštitúcie, prostredníctvom ktorých sa mikrofinančné služby dostanú hlbšie do komunity. Prístup k nim majú v konečnom dôsledku nielen samotné do projektu zapojené ženy, ale aj široká skupina ich rodinných príslušníkov, ktorí môžu z prípadných ziskov profitovať.

Tak ako väčšina inštitúcií komunitného bankovníctva sa VSLA formujú za rozsiahlej podpory neziskovej organizácie- SURCODu, hoci postupom času vedie SURCOD jednotlivé asociácie k čoraz väčšej samostatnosti a snaží sa im pomôcť vytvoriť udržateľný systém, v rámci ktorého by mohli fungovať aj bez podpory organizácie. Toto je stále problematické pri asociáciách, v ktorých väčšina členov nevie čítať a písať a teda je podpora, ktorú od organizácie dostávajú mimoriadne potrebná.

Posledný prvok, ktorý VSL zdieľa s modelom komunitného bankovníctva predstavujú školenia a tréningy, ktoré SURCOD pre členky VSLA organizuje. Jedná sa o rozličné workshopy zamerané na také schopnosti, ktoré by neskôr mohli využiť na zlepšenie svojho podnikania, ako aj farmárske tréningy, na ktorých sa môžu učiť o ekologickejších spôsoboch pestovania, či napríklad o konzervačnom poľnohospodárstve. Tréningy sú organizované aj v oblasti budovania zručností, ktoré môžu priniesť členkám dodatočné príjmy. Sem patrí napríklad kurz šitia, alebo výroba bižutérie z ľahko dostupných materiálov. Takto vytvorené produkty môžu ženy potom predávať a zisky využiť na svoj ďalší rozvoj.

Model kreditnej únie

Projekt VSL v Chididi jednoznačne zahŕňa aj model kreditnej únie. VSLA totiž predstavuje svojpomocnú finančnú inštitúciu riadenú jej členmi. Títo členovia a aj organizátori sú príslušníkmi určitej skupiny a dohodli sa na spoločnom sporení finančných prostriedkov a následnom vzájomnom poskytovaní pôžičiek za rozumné úrokové miery. Členov VSLA spája život a práca v jednej komunite. Zároveň je členstvo otvorené pre všetkých ostatných členov komunity, ak by mali záujem pristúpiť k asociácii, môžu tak urobiť raz ročne, vždy na začiatku cyklu. Ďalším bodom prevzatým z modelu kreditnej únie je demokratickosť asociácie. Je vlastnené členmi a nimi aj riadená, všetci členovia majú právo demokraticky hlasovať o zložení riadiacej komisie vo voľbách, ktoré sa usporadúvajú pravidelne na začiatku každého cyklu.

Skupinový model

Skupinový model zdôrazňuje kolektívnu dimenziu projektu VSL. V rámci tohto ponímania sú slabosti a nedostatky jednotlivcov prekonávané kolektívnou zodpovednosťou a vedú teda k lepším výsledkom a návratnosti, ako len poskytovanie finančných prostriedkov jednotlivcom. Aj tento model zahŕňa rozličné vzdelávacie aktivity a budovanie povedomia o problémoch, ktoré trápia miestnu komunitu.

Model neziskových organizácií

Model neziskových organizácií je uplatňovaný len do určitej miery. Ako sme už spomínali, SURCOD sa snaží v rámci svojich aktivít obmedziť pôsobenie v jednotlivých asociáciách na čo najnižšiu možnú úroveň, aby aj v prípade neočakávaných problémov v organizácii mohli asociácie naďalej bezproblémovo fungovať. V súčasnosti však SURCOD stále predstavuje platformu pre miestnych, na ktorú sa môžu v prípade nejasností obrátiť, tak isto SURCOD stále aktívne vystupuje pri zakladaní a moderovaní jednotlivých stretnutí asociácií. Na platforme tejto inštitúcie, a na základe dôvery k nej, fungujú aj už spomínané vzdelávacie projekty.

Model spoločenského tlaku

Zrejme ako väčšina mikrofinančných intervencií, aj VSL využíva model spoločenského tlaku na zaručenie účasti a splácania pôžičiek. Jednotlivci vytvárajú spoločenský tlak prostredníctvom pravidelných stretnutí asociácie a zároveň existuje súbor pravidiel, ktoré sa všetci členovia asociácie zaviazali dodržiavať. Na tieto pravidlá sa môže asociácia v prípade problémov s niektorým z členov odvolávať a domáhať sa prostredníctvom morálnych a iných prepojení s dlžníkom ich dodržiavania.

Model ROSCA (Rotating Savings and Credit Associations)

V modeli ROSCA sa síce účastníci stretávajú pravidelne a spoločne si sporia, celá suma nasparených peňazí je však poskytnutá jednému z členov, nie viacerým, ako je to v rámci VSL. Aj pri VSL sa však o pridelení najbližšej pôžičky zväčša rozhoduje konsenzom, dokonca je možné pri konsenzuálnej dohode aj do určitej miery obísť pravidlá a napríklad poskytnúť jednému členovi väčšiu sumu peňazí ako je trojnásobok jeho úspor v skupine.

Model vidieckeho bankovníctva

Tak ako pri modeli vidieckeho bankovníctva, aj VSLA predstavujú pôžičkové a sporiace asociácie, založené na komunitnom základe. Asociácie v Chididi tiež pozostávajú z nízkopríjmových jedincov, hoc ich počet je zväčša menší ako v prípade vidieckych bánk, do každej asociácie je zapojených zhruba dvadsať účastníčok. Aj tu sa však títo jednotlivci snažia o vylepšenie svojich životných podmienok prostredníctvom drobných podnikateľských aktivít.

Ako vyplynulo z výskumu, ktorému sa venujeme v ďalšej časti práce, do budúcnosti by bolo podľa samotných respondentiek vhodné ešte viac posilniť túto bankovú stránku asociácií a získať určitý vstupný kapitál z externých zdrojov, napríklad z formálnej bankovej inštitúcie. Aj v súčasnosti však samotní členovia asociáciu riadia, volia si vlastných zástupcov a rozhodujú o svojich stanovách. Pôžičky v rámci VSL nie sú zaručené žiadnym majetkom, ale morálnym kolaterálom, presne tak ako v prípade vidieckeho bankovníctva.

	Možnosť sporenia	Školenia a tréningy	Riadenie členmi
<i>Model asociácie</i>	Áno	-	Áno
<i>Model komunitného bankovníctva</i>	-	Áno	Áno
<i>Model kreditnej únie</i>	-	-	-
<i>Skupinový model</i>	-	Áno	-
<i>Model neziskových organizácií</i>	-	Áno	-
<i>Model spoločenského tlaku</i>	-	-	-
<i>Model ROSCA</i>	Áno	-	Áno
<i>Model vidieckeho bankovníctva</i>	Áno	-	Áno

3.2 Realizácia výskumu

Na zistenie fungovania projektu VSL v podmienkach Chididi bola zvolená metóda dotazníka. Cieľom tohto dotazníka bolo zistiť, aký vplyv má projekt VSL na životné podmienky zapojených žien. Na dosiahnutie tohto cieľa sme zhotovili dotazník, ktorý sa pýtal žien zo šiestich VSL asociácií na rozličné oblasti ich života formou kvalitatívnych aj kvantitatívnych otázok. Realizácia tohto dotazníka bola dôležitá aj pre samotný SURCOD, nakoľko v priebehu nasledujúceho roka by malo prebehnúť prehodnotenie strategických cieľov organizácie a v rámci reštrukturalizácie jednotlivých projektov sa vedenie snaží dosiahnuť čo najväčšiu mieru participácie samotných beneficentov.

Časť dotazníka predstavovala pokračovanie dotazníka vykonaného o rok skôr. V rámci nej boli položené tie isté otázky ako rok predtým a vyhodnotené zmeny počas tohto obdobia. Táto časť sa zameriavala na majetok, týždenné príjmy a výdavky ako aj variabilitu ich stravy. Šesťdesiatosem žien, ktoré sa zúčastnili predchádzajúceho prieskumu, bolo zvolených za vzorku aj pre tento dotazník. V konečnom dôsledku sa však nepodarilo zahrnúť všetkých šesťdesiatosem účastníčok do nášho výskumu a skutočná výskumná vzorka je teda menšia, len tridsaťšesť účastníčok.

Dotazník bol rozdelený do dvoch častí. V prvej časti sme požiadali respondentov, aby kvantitatívne zhodnotili svoje majetkové pomery. Jednalo sa o predmety bežnej potreby, nábytok, chovné zvieratá, elektrické zariadenia a toaletu. Okrem toho bol v prvej časti zisťovaný aj ich týždenný príjem a týždenné výdavky. Zahrnuté boli aj otázky týkajúce sa ich stravovacích návykov, nakoľko väčšia diverzifikácia jedál by mohla znamenať zlepšenie životnej úrovne, keďže hlavnou plodinou v tejto oblasti je kukurica a kukuričná kaša často predstavuje podstatnú časť ich energetického príjmu. Tieto otázky boli skôr kontrolného charakteru, ich úlohou bolo potvrdiť na základe porovnania s dotazníkmi z minulého roka, či skutočne došlo k určitým zmenám v tých oblastiach, v ktorých to respondentky v kvalitatívnej časti tvrdia.

Kvalitatívna časť dotazníka obsahovala otázky zamerané na samovyhodnotenie ich pôsobenia v programe. Vyzvali sme účastníkov, aby zhodnotili zmeny v ich schopnosti sporiť, do akej miery sa obávajú o svoju finančnú stabilitu a okrem iného aj či pre nich asociácia poskytuje určitú platformu v prípade finančných alebo osobných problémov. Posledná časť dotazníka sa zamerala na samotnú organizáciu asociácie, cyklu a pravidelné stretnutia. V rámci tejto časti sme sa snažili zistiť hlavne to, ako by im SURCOD mohol pomôcť lepšie sa zapájať a ďalej zlepšovať svoje životné podmienky.

Zásadným problémom pri získavaní údajov bolo, že väčšina respondentiek nehovorila po anglicky, niektoré nevedeli ani čítať a písať. Preto bolo potrebné do procesu zberu dát zahrnúť miestnych dobrovoľníkov, ktorí by nami vytvorené otázky preložili každej z respondentiek do miestneho jazyka chichewa a následne by nám ich odpovede znovu preložili do angličtiny a zapísali ich. Ďalšou problematickou oblasťou boli možné kultúrne implikácie, nakoľko malawské a európske vnímanie a pochopenie určitých otázok môže byť relatívne odlišné.

Z tohto dôvodu sme sa rozhodli po vytvorení prvého návrhu dotazníka zorganizovať stretnutie, na ktorom sme s dobrovoľníkmi postupne prediskutovali všetky otázky a snažili sme sa od nich získať aj spätnú väzbu, ktorá by nám umožnila v prípade potreby určité otázky ešte upraviť, prípadne úplne vynechať. Nakoľko však pripomienky zo strany dobrovoľníkov boli len minimálne, rozhodli sme sa dotazník použiť v tejto podobe. Úplné znenie dotazníka sa nachádza v prílohách tejto práce.

Každý z troch zapojených dobrovoľníkov mal presne určené asociácie, členky ktorých mal navštíviť. Pre získanie čo najväčšieho množstva údajov bolo totiž potrebné, aby každú z respondentiek navštívili a priamo u nej dotazník vyplnili, nakoľko na pravidelných stretnutiach by takáto aktivita so všetkými členkami asociácie zaberala príliš veľa času. Keďže dobrovoľníci získavali tieto odpovede počas svojho voľného času, boli zväčša schopní vyplniť dotazník len s malým počtom respondentiek denne. Po každom dni nám doručili tieto dotazníky na ďalšie spracovanie.

Počas samotného zberu údajov sme však čelili hneď niekoľkým výzvam, z ktorých niektoré sme na začiatku vôbec nepredpokladali. Jednou z predpokladaných problematických oblastí bol samotný proces prekladania z jedného jazyka do druhého. Presne podľa našich očakávaní sa totiž niektoré významy akoby stratili v preklade- jednalo sa zrejme o ustálené slovné spojenia, ktoré v chichewa majú určitý význam, ale po preložení do angličtiny o tento význam prišli. S jazykovou bariérou sa tiež potýkala aj jedna z našich dobrovoľníčiek, ktorej úroveň angličtiny nebola taká vysoká, ako sme na začiatku predpokladali. Niekoľko prvých dotazníkov nám totiž doniesla vyplnených v chichewa a museli sme ich za pomoci ďalšieho dobrovoľníka preložiť do angličtiny.

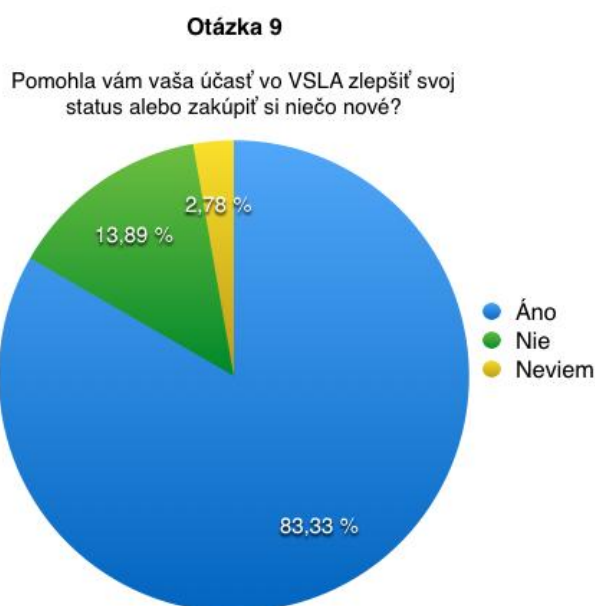
Druhou výzvou pri získavaní údajov bolo, že respondenti, aj napriek jednoznačnému zneniu otázky reflektovali skôr želaný, ako skutočný stav situácie. Toto sa prejavilo hlavne v otázke číslo dvadsaťštyri, kde sme sa pýtali na to, ako často sa zúčastňovali stretnutí VSLA. Všetky respondentky pri tejto otázke odpovedali dva krát do mesiaca, čo predstavuje všetky stretnutia. Skutočný stav však v otázke dochádzky taký ideálny nebol.

Otvorené otázky v kvalitatívnej časti dotazníka boli pre dobrovoľníkov ako aj samotné respondentky zrejme najproblematickejšie. Odpovede sú často nepresné, v mnohých prípadoch nedávajú zmysel alebo vôbec neodpovedajú na položenú otázku. Iba veľmi malý počet odpovedí skutočne poskytuje podstatné informácie, ktoré by organizácia mohla ďalej využiť a ktoré sú vhodné aj pre ďalšie skúmanie vplyvu projektu na životné podmienky žien. Zostáva nejasné, či sú takéto odpovede len výsledkom obmedzených jazykových schopností dobrovoľníkov, alebo sa dobrovoľníci rozhodli uľahčiť si prácu a dotazníky vyplnili sami namiesto dopytovania sa u respondentiek.

3.3 Vyhodnotenie dotazníka

Zmeny v životných podmienkach a finančnej situácii

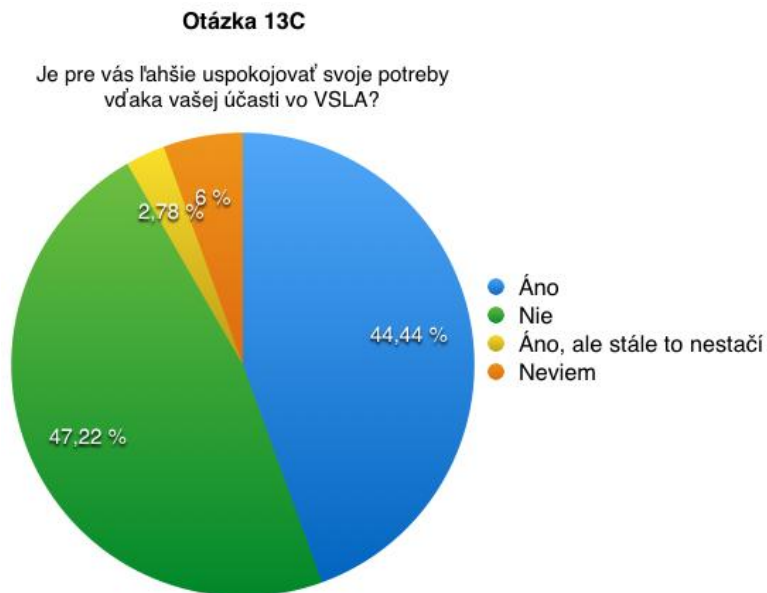
Z celkového počtu tridsaťšesť respondentov sa až tridsať vyjadrilo, že si vďaka svojej účasti v programe mohlo zabezpečiť niečo nové. Navyše je otázne, do akej miery si ostatní, ktorí na túto otázku odpovedali nie tiež zmenili životné podmienky, keďže práve pri tejto otázke boli k dispozícii aj kontrolné otázky. Jedna z účastníčok, hoci odpovedala nie, si však za obdobie jedného roka zakúpila z nasporených peňazí šijací stroj, dokonca na ňu organizácia poukazovala ako na vynikajúci príklad úspechu projektu VSL.

V prípade vlastníckych práv k domu a oprávnenia nakladať s majetkom sa väčšina respondentiek vyjadrila, že ich vlastní spoločne so svojim manželom. Iba dve z nich sa vyjadrili, že dom alebo všetky zdroje sú vo výlučnom vlastníctve ich manžela. V podotázke, kde sa ich pýtame na možné dôvody takéhoto stavu tvrdia, že je to kultúrne podmienené, keďže manžel je hlavou rodiny. SURCOD by im však podľa odpovedí jednej z nich mohol pomôcť zlepšiť tento stav vytvorením tréningov alebo workshopov pre mužov, kde by ich poučili o problematike ženských práv. Považujeme za veľmi pozitívne, že hoci len jedna, ale predsa účastníčka takéhoto projektu vidí zmysel v zmene zaužívaného stavu, aj keď krátkodobo to možno nie je to najschodnejšie riešenie.

Pri otázke číslo trinásť časť b, ktorá zisťovala, či peniaze, ktoré respondentky zarobia postačujú na pokrytie ich potrieb sa všetky respondentky nášho dotazníka vyjadrili, že zarobené peniaze im nepostačujú. Napriek tomu však niektoré z nich podľa porovnania výšky príjmu a výšky výdavkov dokážu zo svojich príjmov pokryť svoje potreby. Je teda otázne nakoľko je táto otázka smerodajná. V časti c tej istej otázky sa celkovo sedemnášť

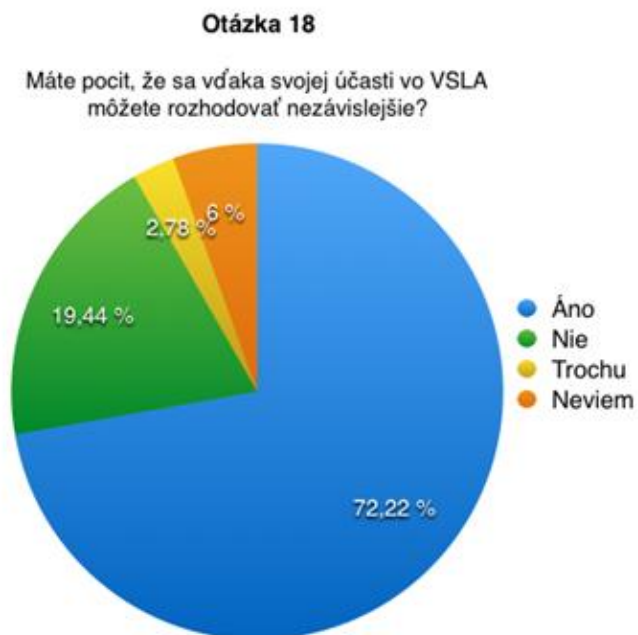
respondentiek vyjadrilo, že je pre nich jednoduchšie uspokojovať svoje potreby vďaka zapojeniu sa do VSLA. Pre sedemnásť z nich to ľahšie nie je, napriek tomu však skutočnosť, že polovica respondentiek má pocit, že môže ľahšie uspokojovať svoje potreby považujeme

za relatívny úspech projektu.

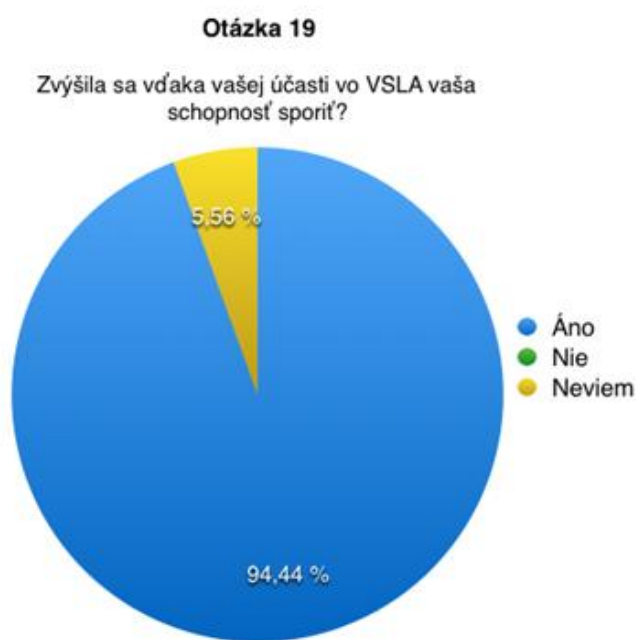
Dopad VSLA na prístup žien k peniazom

Väčšina účastníčok sa vyjadrila, že vďaka projektu sa môžu rozhodovať samostatnejšie. Dôvody, ktoré uvádzajú sa rôznia. Niektoré začali podnikat', iným pomohli tréningy, ktoré im organizácia v priebehu cyklu poskytla. Všeobecne však možno tvrdiť, že respondentky vnímajú pôsobenie VSLA na ich nezávislosť v pozitívnom svetle.

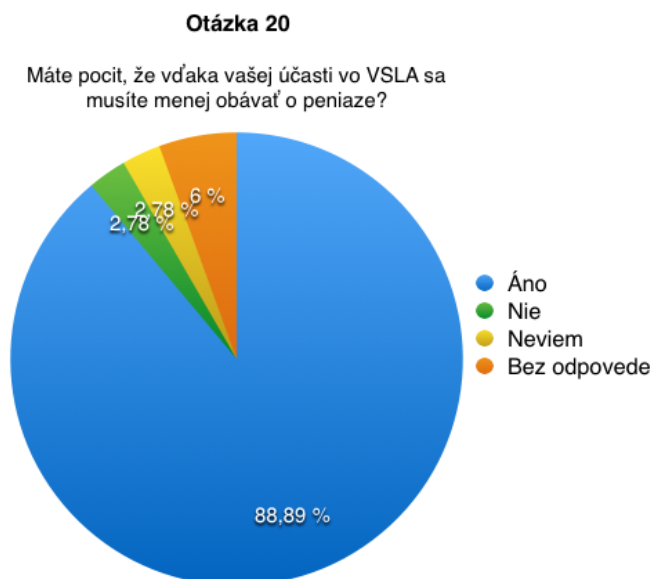
Práve pri tejto otázke sa do veľkej miery prejavila jazyková bariéra. V podotázke mali zdôvodniť, prečo hodnotia vplyv projektu práve takto. Tri respondentky, ktoré odpovedali áno a teda tvrdili, že sa môžu rozhodovať zodpovednejšie to zdôvodnili tým, že jeden nie sú dvaja. Táto fráza zrejme pochádza z chichewa a nesie aj o niečo iný význam ako len ten na prvý pohľad zrejmy. Rovnaké zdôvodnenie však jedna z respondentiek použila aj na zdôvodnenie svojho negatívneho postoja. Napriek rozsiahlej snahe zistiť, čo presne sa pod touto frázou ukrýva nám to nikto z miestnych nedokázal vysvetliť inými slovami, ako len že jeden nie sú dvaja.

Projekt bezo sporu pomohol ženám zlepšiť ich schopnosť sporiť. Z tridsiatich šiestich respondentiek sa tridsaťštyri vyjadrilo úplne jednoznačne, že im pomohol, dve si zvolili o niečo menej jasnú, ale stále pozitívnu formuláciu nie veľmi a trochu. Tieto zlepšenia pripisujú nielen tréningom, ktoré ich okrem iného naučili vytvoriť si rozpočet alebo rozbehnúť malé podnikanie, ale aj celkovo účasti v programe, keďže sa môžu spoľahnúť, že ich úspory sú v asociácii v bezpečí.

Ďalšou z otázok sme sa snažili zistiť, či majú respondentky pocit, že sa musia menej obávať o peniaze ako v minulosti. Väčšina sa vyjadrila pozitívne, avšak pri tejto otázke sme zaznamenali dva dotazníky bez odpovede. Tento jav sa zopakoval aj pri niekoľkých ďalších otázkach. Dotazníky bez odpovede na túto otázku boli medzi prvými, ktoré nám dobrovoľníci priniesli vyplnené a práve vtedy sme zistili, že zrejme všetkým otázkam úplne neporozumeli. Po dodatočnom stretnutí a vydiskutovaní jednotlivých otázok sa výrazne zlepšila kvalita odpovedí a dotazníky bez odpovedí na niektoré otázky sa už neopakovali. Do budúcnosti však

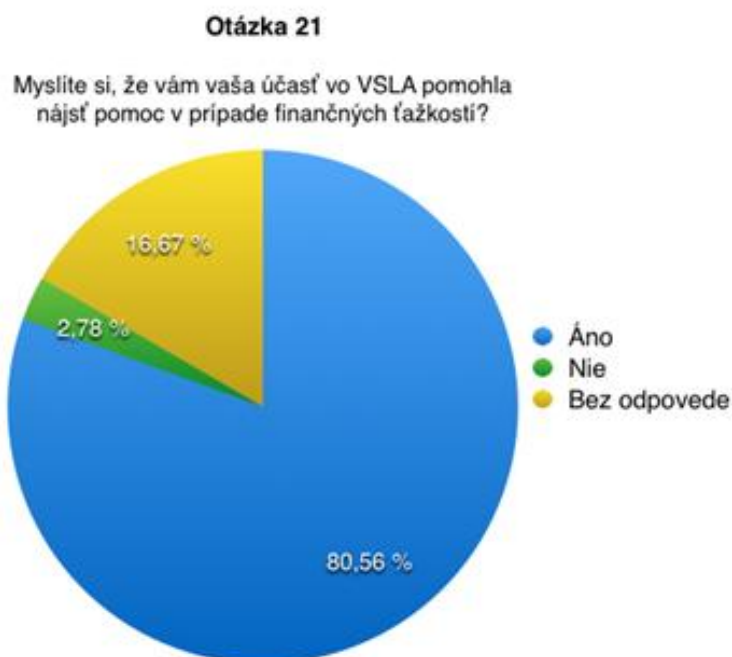
predstavujú práve takéto skutočnosti možnosť zlepšenia, keďže sa tomuto javu dalo predísť dôslednejším podaním informácií dobrovoľníkom na začiatku zberu údajov pre výskum.

Aj napriek tomu však môžeme pozorovať pozitívny vývoj, keďže takmer deväťdesiat percent respondentiek potvrdilo, že vďaka svojej účasti vo VSLA sa už nemusia do takej miery obávať o peniaze. Tento výsledok je úzko prepojený s otázkou číslo dvadsaťjeden, v ktorej sme zisťovali, do akej miery majú respondentky pocit, že sa môžu vďaka účasti vo VSLA na niekoho obrátiť v prípade finančných ťažkostí.

Podpora v prípade problémov

Dve z otázok sa venovali komunitnému aspektu asociácií. Podľa teoretickej analýzy by mala asociácia pre všetkých zúčastnených predstavovať určitú platformu na riešenie svojich nielen finančných, ale aj osobných problémov. Pri zisťovaní sme však tak pri otázke

dvadsaťjeden ako aj pri otázke dvadsaťdva zaznamenali niekoľko dotazníkov bez odpovede. Aj v tomto prípade sa jednalo o nedostatočné vysvetlenie zmyslu otázky dobrovoľníkom.

Aj napriek tomu dvadsaťdeväť respondentiek odpovedalo, že účasť vo VSLA im poskytla príležitosť obrátiť sa na niekoho v prípade finančných ťažkostí. Tento výsledok nebol príliš prekvapivý, keďže pôžičky v prípade potreby predstavujú jednu zo základných funkcií modelu VSL. Jedna účastníčka odpovedala záporne, na otázku prečo však už neodpovedala a teda nie je možné vyvodiť z jej negatívneho postoja ďalšie závery.

Otázka číslo dvadsaťdva sa zase zaoberala osobnými ťažkosťami. Hoci aj s touto otázkou mali dobrovoľníci na začiatku zberu údajov problém, v rámci dodatočného brífingu sme sa teda venovali aj tejto otázke. Do určitej miery sa naplnil predpoklad vychádzajúci z teoretických východísk modelu, že asociácia okrem finančnej istoty predstavuje pre účastníčky aj platformu pre riešenie osobných problémov. Výsledky ale nie sú natoľko presvedčivé ako v prípade iných otázok, len zhruba sedemdesiat percent respondentiek sa vyjadrilo kladne. Do určitej miery to však môžeme prisúdiť vykonávaniu zberu dát dobrovoľníkmi, ktorí pravdepodobne ani po dodatočnom vysvetlení nerozumeli otázke natoľko dobre, aby ju mohli vo svojom jazyku položiť členkám jednotlivých asociácií.

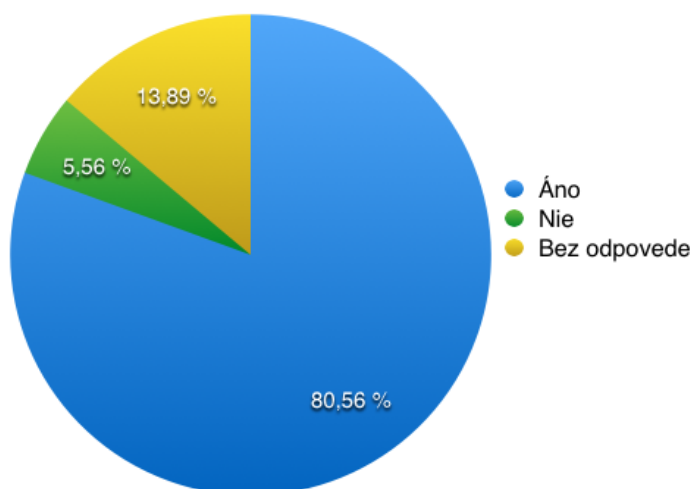
Formálna štruktúra asociácie a jej riadenie

Štruktúra asociácie a jej riadenie predstavujú podstatnú súčasť fungovania VSLA. Preto sme sa rozhodli do kvalitatívnej časti dotazníku zaradiť aj otázky týkajúce sa spokojnosti s úrovňou, na akej im bol cyklus vysvetlený a jednotlivými úlohami v skupine.

Otázka dvadsaťšesť sa snažila zistiť, či bol podľa názoru respondentiek cyklus vysvetlený dobre. Väčšina odpovedala kladne, dve odpovede boli záporné a päť dotazníkov bolo bez odpovede na túto otázku. Tak ako pri ostatných otázkach, v ktorých k tomu došlo sa zrejme jednalo o našu chybu pri vysvetľovaní dotazníka, keďže dobrovoľníci zrejme nepochopili zmysel tejto otázky na prvý krát a teda nedokázali na ňu získať relevantné odpovede. Po dodatočnom vysvetlení však odpovede smerovali k pozitívnemu trendu a môžeme teda predpokladať, že cyklus bol vysvetlený relatívne dobre. Do určitej miery to môžeme pripísať aj tomu, že všetky zúčastnené členky VSLA pôsobia v rámci projektu už niekoľko cyklov a mali teda dostatok možností zistiť, ako má správne fungovať.

Otázka 26

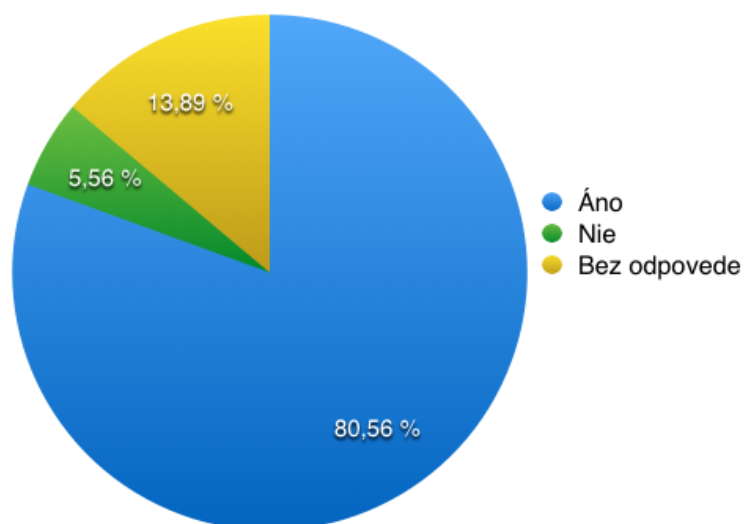
Bol cyklus vysvetlený takým spôsobom, že ste mu rozumeli?

V otázke dvadsaťpäť sme sa pýtali, či bolo pre účastníčky jednoduché zapájať sa do diskusií v rámci pravidelných stretnutí asociácie. Aj pri tejto otázke päť účastníčok neposkytlo žiadnu odpoveď. Z celkového hľadiska však možno tvrdiť, že respondentky sa cítili v skupine dobre, keďže už sa poznajú dlhú dobu a bolo pre nich jednoduché zapájať sa do fungovania asociácie aj kvôli nasledovaniu pravidiel, na ktorých sa na začiatku cyklu zhodli. Tri z nich vyzdvihli aj jeden zo základných princípov modelu VSL- otvorenosť. Vo vysvetlení k tejto otázke tvrdia, že im pomohlo, že všetky úkony sa vykonávali pred celou skupinou a mohli na nich dozerať. Účastníčka, ktorá odpovedala negatívne tento svoj postoj zdôvodnila nízkou úrovňou motivácie.

Otázka 25

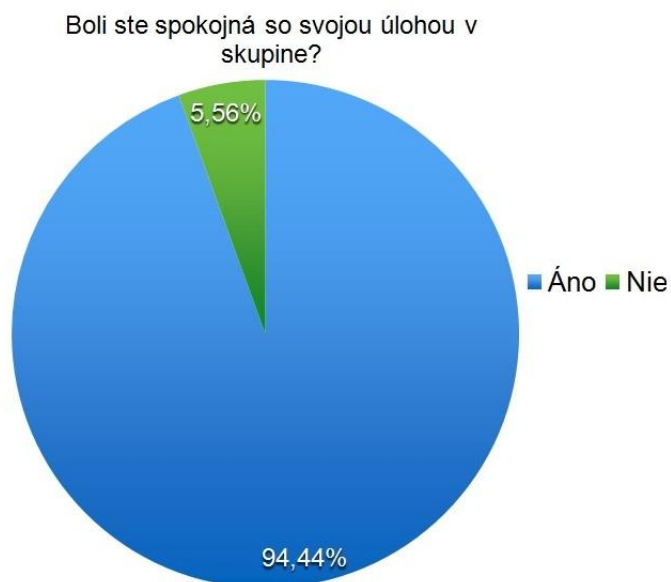
Bolo pre vás ľahké zapájať sa do diskusie počas stretnutí?

Ďalšími z otázok týkajúcich sa riadenia asociácie boli otázky číslo dvadsaťsedem a dvadsaťosem, ktoré zisťovali, či boli respondentky dostatočne oboznámené s jednotlivými úlohami v skupine a či boli spokojné so svojou úlohou, ktorú v asociácii zastávali. Pri obidvoch otázkach sme zaznamenali pozitívny trend, kde takmer všetky účastníčky odpovedali kladne.

Dve účastníčky sa vyjadrili, že úlohám nerozumeli a z tých, čo úlohám porozumeli dve neboli so svojou úlohou spokojné. Odôvodnili to tým, že kvôli svojej úlohe v skupine nemali taký prospech, ako by mohli mať pri inej úlohe. Je teda možné, že účastníčky považujú členstvo v riadiacej komisii za lukratívnu pozíciu, z ktorej sa dajú získať určité výhody.

Otázka 28

Spätná väzba pre organizáciu

Hoci niektoré otázky v tejto časti dotazníka zrejme neboli vhodne sformulované, pretože odpovede skôr reflektovali želaný stav ako realitu, isté implikácie pre SURCOD ako organizáciu zastrešujúcu projekt z nej predsa len vyplynuli. Respondentky boli väčšinou so svojimi úlohami v rámci skupiny spokojné, a mali pocit, že rozdeleniu jednotlivých úloh dobre rozumejú. Dôvodom na to je podľa nich hlavne skutočnosť, že sú zapojené do projektu už niekoľko cyklov a teda mali dostatok príležitostí sa na všetky nejasnosti opýtať.

V otázke možných zlepšení, ktoré by mohol SURCOD implementovať na VSLA sa znovu vyskytli tréningy a školenia, ktoré by im umožnili zlepšiť svoju situáciu do budúcnosti. Mohlo by sa jednať o pravidelné tréningy zamerané na riadenie podnikania, alebo kurzy

určené na získavanie určitých zručností, napríklad pekárstvo (bakery). Kriticky zhodnotili vlastnú schopnosť asociácie vytvoriť dostatočný finančný objem na to, aby dokázal pokryť všetky pôžičky, ktoré by ženy boli ochotné si vziať. Chceli by preto, aby ich SURCOD prepojil s inou organizáciou, ktorá by im mohla peniaze požičiavať, prípadne by im samotný SURCOD mohol poskytnúť peniaze. Tento scenár však z krátkodobého hľadiska nepovažujeme za reálny, hoci v dlhodobom pláne organizácie určitá možnosť prepojenia asociácií s formálnymi finančnými inštitúciami figuruje.

Významne v prospech projektu VSL hovorí aj otázka, ktorá sa pýta, či bola pre respondentky účasť vo VSLA vo všeobecnosti užitočná. Ani jedna z účastníčok sa nerozhodla pre negatívnu odpoveď „nie“, tridsaťštyri z nich sa jednoznačne vyjadrilo v prospech projektu a dve dodali, že trochu áno. Odpovede na podotázku, v ktorej sme zisťovali, akým spôsobom pre nich bol projekt užitočný už boli pestrejšie.

Desať respondentiek si nakúpilo vybavenie do domácnosti, alebo si iným spôsobom zlepšili svoj domov, ďalšie dve špecificky uviedli, že si mohli vďaka programu zakúpiť kovovú krytinu na strechu. Šesť žien vďaka účasti v projekte zaplatilo školné svojim deťom. V rôznych obmenách sa vo veľkom počte vyjadrovali pozitívne ohľadom poskytnutých tréningov, ktoré im umožnili začať alebo zlepšiť svoje podnikanie a zvýšiť svoju schopnosť sporiť. Celkovo pozitívne hodnotia aj samotnú možnosť prísť v prípade finančných ťažkostí do skupiny a zobrať si pôžičku za relatívne malý úrok.

4 Diskusia

Na základe údajov získaných z dotazníka môžeme tvrdiť, že jednotlivé členky asociácií vnímajú svoju účasť v nich prevažne pozitívne. U väčšiny sa zlepšila ich schopnosť sporiť, vďaka svojej účasti sú schopné rozhodovať sa samostatnejšie, majú sa na koho obrátiť v prípade ťažkostí a aj všeobecne hodnotia svoju účasť v projekte ako prospešnú. Z tohto dôvodu považujeme za vhodné, aby projekt pokračoval aj naďalej a umožnil aj ďalším skupinám vidieckeho obyvateľstva prístup k takýmto mikrofinančným službám.

Keďže však SURCOD, ako organizácia, ktorá projekt zastrešuje, prejde počas roku 2016 obnovou strategických cieľov a reorganizáciou svojich projektov, je možné vziať pri tomto procese do úvahy hlasy samotných beneficentov tohto projektu a upraviť ho na základe participatívnosti. Vytvorili sme teda tri možné scenáre budúceho vývoja, z ktorých dve vznikli na základe odpovedí recipientov a jedna predstavuje približnú víziu manažmentu SURCODu, hoci neberie do úvahy výsledky dotazníka. Jedná sa o prepojenie asociácií na formálne finančné inštitúcie, zvýšenie počtu školení a workshopov a ich decentralizáciu a vytvorenie samostatných udržateľných asociácií bez potreby vonkajších zásahov.

Prepojenie na formálne finančné inštitúcie

Jednou z možností, ktoré respondentky načrtli v dotazníkoch ako možné vylepšenie projektu, je zväčšenie kapitálovej základne asociácií prostredníctvom prepojenia s formálnym finančným sektorom. Asociácie by si tak mohli brať pôžičky v bankách ako celok a výrazne by sa tak zvýšila ich úverová kapacita.

Z hľadiska SURCODu by to predstavovalo ďalšie náklady spojené so zavádzaním takéhoto projektu. Tieto sa ešte znásobujú ak berieme do úvahy, že v konzervatívnom vidieckom prostredí Chididi nie je možné zavedenie nového projektu bez súhlasu tradičných autorít, čo v konečnom dôsledku predstavuje nielen finančné, ale hlavne časové náklady. Do určitej miery by takéto riešenie ešte viac zvýšilo závislosť asociácií od asistencie zamestnancov a dobrovoľníkov SURCOD, keďže ich pomoc by bola zrejme potrebná pri vybavovaní potrebných dokumentov ako aj pri pravidelnej komunikácii so zvolenou formálnou finančnou inštitúciou.

Väčší počet školení a workshopov

Druhou možnosťou by podľa výsledkov vyhodnocovania dát získaných z dotazníka mala byť organizácia väčšieho počtu školení pre členky asociácií. Tieto školenia a workshopy by mali viesť k budovaniu ďalších schopností, ktoré by mohli po ich nadobudnutí využiť

v rámci aktivít generujúcich príjmy. Keďže diverzifikácia príjmov je hlavne v prípade subsistenčných farmárov veľmi dôležitá, takéto kurzy a školenia už prebiehali aj v minulosti. Či už sa jedná o kurz šitia, udržateľného poľnohospodárstva s prvkami konzervácie vody a pôdy alebo workshopy zamerané na schopnosti, ktoré môžu neskôr využiť počas svojho podnikania (ako napríklad príprava rozpočtu a jednoduchý projektový manažment), vždy sa stretli s veľmi pozitívnou odozvou.

Z výsledkov výskumu však vyplýva, že účastníčky nie sú spokojné s vysokou mierou centralizácie týchto aktivít, pre asociácie, ktoré sa nachádzajú ďaleko od centrálnej dediny Masimo je totiž stále nevýhodné tieto kurzy navštevovať, keďže by to pre nich znamenalo ďalekú cestu na každú jednu hodinu. Tento väčší počet školení by mal preto byť ideálne rozptýlený po celej oblasti Chididi a nie len zameraný na najcentrálnejšie oblasti.

Z pohľadu SURCODu by to nielen predstavovalo dodatočné náklady spojené s materiálom a mzdovými nákladmi školiťov, geografická rozptýlenosť by znamenala aj ďalšie dopravné náklady. Zároveň by sa budovala ešte hlbšia závislosť na asistencii zo strany SURCODu. Z hľadiska organizácie by bolo možné zavedenie takýchto aktivít len v prípade, že by boli riešené rovnako, ako kurz šitia, ktorý prebieha aj v súčasnosti. Hoci je otvorený pre všetky členky asociácií, je potrebné za trojmesačný kurz zaplatiť určitú sumu, ktorá postačuje na pokrytie nákladov spojených s týmto kurzom. V konečnom dôsledku to však znamená, že takáto intervencia sa minie svojmu účinku práve pri najchudobnejších skupinách obyvateľstva, ktoré by z nej mohli najviac profitovať.

Budovanie samostatnosti a udržateľnosti asociácií

Posledným návrhom, ktorého koncepcia však existovala ešte pred vykonaním výskumu, je budovanie väčšej samostatnosti a trvalej udržateľnosti asociácií. Táto koncepcia sa snaží vytvoriť natoľko silné asociácie, aby dokázali samostatne riadiť svoje fungovanie a nepotrebovali dodatočnú asistenciu SURCODu. Podkladom pre tento návrh je skutočnosť, že mnohé asociácie už nepotrebujú takú pomoc od zamestnancov organizácie ako v začiatkoch cyklu a vo väčšine prípadov si dokážu vyriešiť aj nejasnosti len v rámci asociácie. Ak teda účasť v takejto asociácii ženám pomáha, je pre nich len výhodné, ak si ju dokážu do plnej miery riadiť a spravovať samé, bez vonkajšej pomoci.

Z dlhodobého hľadiska by teda SURCOD zostal len akýmsi pozorovateľom, na ktorého by sa mohli asociácie v prípade veľkých problémov obrátiť, vo väčšine prípadov by si ale mali poradiť bez pomoci. Okrem toho by mohol pôsobiť aj ako iniciátor vzniku nových asociácií v ďalších komunitách, ktoré by mali záujem sa do modelu VSL zapojiť.

V konečnom dôsledku by tak organizácia mohla vyjsť v ústrety aj potrebám, ktoré vyjadrili respondentky v dotazníku. SURCOD by stále mohol predstavovať platformu, v rámci ktorej by boli poskytované určité školenia a ktorá by mohla asociáciám umožňovať aj kontakt s formálnymi finančnými inštitúciami. Za tieto služby by si však SURCOD mohol účtovať určité poplatky, ktoré by boli financované zo spoločných zdrojov asociácie. Tak by sa aj tie najchudobnejšie členky asociácií mohli podieľať na benefitoch tohto prístupu.

A v poslednej rade, ak by z akýchkoľvek dôvodov došlo k narušeniu činnosti SURCODu, nepredstavovalo by to pre asociácie žiadne väčšie ohrozenie. Keďže by boli už v tom čase riadené a plne spravované svojimi členmi, boli by aj udržateľné a mohli by teda pokračovať vo svojej činnosti bez väčších problémov aj bez asistencie zamestnancov a dobrovoľníkov SURCOD.

Záver

Mikrofinančné intervencie predstavujú v dvadsiatom prvom storočí dôležitú súčasť riešenia problematiky chudoby, ale aj rodovej nerovnosti v rozvojových krajinách. Hoci nie všetky výskumy hovoria jednoznačne v prospech týchto intervencií, z celkového hľadiska hodnotíme takéto intervencie, ak sú zamerané na skutočný rozvoj a nie len čisto vytváranie zisku mikrofinančných inštitúcií, skôr pozitívne.

Problematickou oblasťou pri vyhodnocovaní týchto služieb však môže byť v budúcnosti, rovnako ako aj pri už publikovaných výskumoch skutočnosť, že korelácia nedokazuje kauzalitu. Je teda otázne, do akej miery by daní klienti a klientky zlepšili svoju situáciu aj bez realizovanej mikrofinančnej intervencie a do akej miery sú tieto zlepšenia skutočne spôsobené účinkami poskytovania mikropôžičiek. Čiastočne môže tento problém odstrániť využitie referenčnej skupiny, takýto prístup však predstavuje podstatne vyššie náklady na výskum a aj napriek tomu nezaručuje úplnú presnosť.

Zároveň, ako uviedli viacerí autori, z poskytovania mikropôžičiek viac profitujú klienti s vyššími príjmami. V konečnom dôsledku to však nemusí ani pre najchudobnejších obyvateľov znamenať negatívne vplyvy. Ak už sa pri implementácii daného mikrofinančného projektu podarí zapojiť aj tie najchudobnejšie skupiny obyvateľstva, je veľmi pravdepodobné, že ich situácia sa zlepší.

Podľa nášho názoru to bude do určitej miery spôsobené väčším objemom príležitostí, ktoré môžu vytvoriť klienti s vyššími príjmami a následne pri ich realizácii zamestnať ďalších beneficentov, no zároveň bude vplývať aj samotná možnosť požičať si, ktorá umožní tým najchudobnejším klientom investovať do príležitostí z dlhodobého hľadiska prinášajúcich výnosy. Takými sú napríklad vzdelanie alebo zdravotná starostlivosť, ktoré si vyžadujú jednorázovo väčšie sumy peňazí, ktoré by takíto klienti mali problém inak získať. Menšiu mieru výhodnosti pre klientov s nižšími príjmami teda nepovažujeme za protirečivú tvrdeniu, že mikropôžičky do určitej miery zmiernujú chudobu v rozvojových krajinách.

Čo sa týka problematiky zmiernovania rodovej nerovnosti, vzhľadom na hlboký patriarchálny systém dlhodobo fungujúci v mnohých rozvojových krajinách je potrebné nepreceňovať možný vplyv akéhokoľvek singulárneho projektu, vrátane mikrofinančných intervencií, na zmenu zaužívaného stavu. Ako vyplynulo z teoretickej časti našej práce, často môže zameranie na ženy viesť ešte k zhoršeniu ich postavenia tým, že po prijatí mikropôžičky sa zväčší ich pracovné zaťaženie, prípadne sa stanú obeťami domáceho násillia, alebo

zneužívania. Týmto negatívnym vplyvom je však možné predísť, ak si ich výskytu je daná mikrofinančná inštitúcia vedomá a zároveň s projektom mikropôžičiek dokáže vyvinúť aj ďalšie projekty podpory žien, prípadne zapojiť sa do projektov niektorej z medzinárodných organizácií, ktoré sa snažia zlepšiť postavenie žien iným spôsobom ako mikropôžičkami.

V rámci výskumnej časti tejto práce sme sa venovali projektu Dedinských úspor a pôžičiek. Prostredníctvom dotazníka sme za výraznej pomoci miestnych dobrovoľníkov zozbierali údaje od tridsiatich šiestich žien pôsobiacich v šiestich asociáciách a na základe týchto dát sme vytvorili možné alternatívy budúceho vývoja, ktoré by organizácia mohla realizovať. Napriek tomu, že sme okrem kultúrnej bariéry museli prekonať aj bariéru jazykovú, však považujeme výskum za relevantný a dosvedčujúci, že účastníčky vnímajú svoje pôsobenie v programe VSL do veľkej miery pozitívne a ich životné podmienky sa vďaka nemu zlepšili. Ďalšie vyhodnocovanie údajov zozbieraných v rámci tohto dotazníka by však kvôli požiadavkám na rozsah tejto práce mohlo byť predmetom ďalšieho skúmania.

Zoznam použitej literatúry

Knížné zdroje:

DALEY-HARRIS, Sam. 2005. *State of the microcredit summit campaign, report 2005*. Prvé vydanie. Washington DC: The Microcredit Summit Campaign, 2005. 62s. ISBN 0-9763704-1-7

HELMS, Brigit. 2006. *Access for all. Building Inclusive Financial Systems*. Prvé vydanie. Washington DC: The World Bank, 2006. 170s. ISBN 0-8213-6360-3

HONOHAN, Patrick- BECK, Thorsten. 2007. *Making finance work for Africa*. Prvé vydanie. Washington DC: The World Bank, 2007, 240s. ISBN 978-0-8213-6909-8

HULME, David- MOSLEY, Paul. 1996. *Finance against poverty*. Druhé vydanie. New York: Routledge, 1996. 358s. ISBN 0-415-12430-1

ILIFFE, John. 1987. *The African Poor*. Prvé vydanie. New York: Cambridge University Press, 1987, 376s. ISBN 0-521-34415

MIKKELSEN, Britha. 2005. *Methods for development work and research: a new guide for practitioners*. Druhé vydanie. Londýn: Sage Publications, 2005. 365 s. ISBN 0-7619-3327-1

ODELL, Kathleen. 2010. *Measuring the impact of microfinance: Taking another look*. Prvé vydanie. Washington, DC: Grameen Foundation. 2010. 40s.

ROBINSON, Marguerite. 2001. *The Microfinance Revolution: Sustainable finance for the poor*. Prvé vydanie. Washington DC: The World Bank, 2001. 147 s. ISBN 0-8213-4524-9

UNDP. 2015. *The Human Development report*. Prvé vydanie. New York: United Nations Development Programme, 2015, 273s. ISBN 978-92-1-126398-5

WORLD BANK. 2011. *World Development Report 2012: Gender equality and development*. Prvé vydanie. Washington DC: The World Bank, 2011. 426 s. ISBN 978-0-8213-8825-9

WRIGHT, Graham. 2000. *Microfinance systems. Designing quality financial services for poor*. Prvé vydanie. Londýn: Zed Books, 2000, 283s. ISBN 978-1856497879

Odborné články a štúdie:

BRATTON, Michael. 1986. Financing smallholder production: A comparison of individual and group credit schemes in Zimbabwe. Im: *Public Administration and Development*. 1986, 6.ročník, 2.vydanie, s.115-132.

- CONCEPCIÓN LUJÁN, Alvarez. 2007. Participatory development model for sustainable resource management. In: *Economics interactions with other disciplines*. ISBN 978-1-84826-488-5, 2007, 2.vydanie, s. 151-168
- DICHTER, Tom W. 1999. NGOs in microfinance : past, present and future. In: *Sasakawa Africa Association: Sasakawa- Global 2000 (Program)*. 1999. 1.vydanie. s. 7-29
- FISCHER, Greg- GHATAK, Maitreesh. 2011. Spanning the chasm: Uniting the theory and empirics in microfinance research. In: *B. Armendáriz, & M. Labie (Eds.), The handbook of microfinance*. Hackensack, NJ: World Scientific. 2011. S. 59–75.
- GAKIDOU, Emmanuela. 2010. Increased Educational Attainment and its Effect on Child Mortality in 175 Countries between 1970 and 2009: A Systematic Analysis. In: *The Lancet*. ISSN 0140-6736, 2010, 376.ročník, 9745.zväzok, s. 959-974
- HAJIYEVA, Jhale- GAUL, Scott. 2006. 2004 Azerbaijan Microfinance Analysis and Benchmarking Report. In: *Microfinance information eXchange*. 2006. 1.vydanie. s. 1-12
- JOHNSON, Susan. 2004. The impact of microfinance in local financial markets: a case study from Kenya. In: *Journal of international development*. 2004, 16.ročník, 3.vydanie, s.501-517
- LITTLEFIELD, Elisabeth- MORDUCH, Jonathan- HASHEMI, Syed. 2003. *Is microfinance an effective strategy to reach the Millennium Development Goals?* CGAP Focus Note 23. 2003. Washington DC: World Bank, Consultative Group to assist the Poor.
- MAYOUX, Linda. 2001. Microfinance for women's empowerment: a participatory learning, management and action approach. In: *Microcredit Summit*. 2001. S.1- 41
- MOSEDALE, Sarah. 2003.. *Loan Empowerment and its importance*. Tretie vydanie. Nairobi: McGraw Publication limited, 2003. S.1-9.
- MOSLEY, Paul- ROCK, June. 2004. Microfinance, labor markets and poverty in Africa: A study of six institutions. In: *Journal of International Development*. 2004, 16.ročník, 3.vydanie, s.467–500
- OTERO, Maria. 1999. Bringing Development Back, Into Microfinance. In: *Journal of Microfinance, ESR Review*. ISSN 1527-4314, 1999, 1.ročník, 1.vydanie, s. 8-20
- PORTEOUS, David. 2006. *Competition and Microcredit Interest Rates*. CGAP Focus Note 33. 2006. Washington DC: World Bank, Consultative Group to Assist the Poor.
- SINHA, Saurabh. 1998.. Microcredit: Introduction and review. In: *IDS Bulletin*. 1998, 29.ročník, 4.vydanie, s.1–9
- SRINIVAS, Hari. 2015. *Microfinance- Credit Lending Models*. GDRC Research Output E-059. 2015. Kobe: Global Development Research Center.

WHITE, Howard. 2002. Combining quantitative and qualitative approaches in poverty analysis. In: *World Development*. ISSN 0305-750X, 2002, 30.ročník, 3.zväzok, s. 511-522

WORLD BANK. 2003. *A user's guide to poverty and social impact analysis*. 2003. Washington DC: The World Bank Poverty Reduction Group and Social Development Department. S.1-90

Internetové zdroje:

AFRICAN FORUM ON NETWORK AND DEBT AND DEVELOPMENT. 2005. *The impact of the poverty reduction and growth facility on social services in Malawi*. [Online] [cit. 10.3.2016] Dostupné na internete: <<http://www.afrodad.org/downloads/publications/Malawi%20%20Study.pdf>>

BURRITT, Kiendel. 2006. *Expanding Access to Financial Services in Malawi*. [Online] 8.3.2006 [cit. 7.3.2016] Dostupné na internete : <<http://www.uncdf.org/english/microfinance/uploads/technical/MalawiMFlr2.pdf>>

CENTENARY BANK. 2016. *About Centenary Bank*. [Online] [cit. 5.3.2016] Dostupné na internete: <<http://www.centenarybank.co.ug/content/about-centenary-bank>>

ECONOMY WATCH. 2010. *Malawi Trade, Exports and Imports*. [Online] 9.4.2010 [cit. 7.3.2016] Dostupné na internete: <http://www.economywatch.com/world_economy/malawi/export-import.html>

ITC. 2016. *Trade map*. [Online] [cit. 5.3.2016] Dostupné na internete: <http://www.trademap.org/open_access/Product_SelCountry_TS.aspx?nvpm=1|454|||TOTAL||2|1|1|2|2|1|1|1|>>

MINISTRY FINANCE OF MALAWI. 2010. *The Malawi National Strategy for Financial Inclusion (2010-2014)*. [Online] 12.1.2010 [cit. 10.3.2016] Dostupné na internete: <<http://www.finance.gov.mw/fspu/index.php/financial-sector-laws/strategy-documents/49-2010-2014-national-strategy-for-financial-inclusion/file>>

MIX- CGAP. 2011. *MIX microfinance world: Sub-Saharan Africa microfinance analysis and benchmarking report 2010*. [online] 5.5.2011 [cit. 22.3.2016] Dostupné na internete: <http://www.themix.org/sites/default/files/096_MIX_Africa%20Report_05-05-2011.pdf>

OXFORD POLICY MANAGEMENT- KADALE CONSULTANTS. 2009. *Supply side study of financial inclusion in Malawi*. [Online] 10.12.2009 [cit. 10.3.2016] Dostupné na internete: <<http://www.mamn.mw/images/resources/2.pdf>>

ROSE, Phill- BATTCOCK, Matt. 2012. *Review of the DFID Systematic Review Programme*. [Online] 8.10.2012 [cit. 22.3.2016] Dostupné na internete:

<http://r4d.dfid.gov.uk/pdf/outputs/systematicreviews/Review_of_Systematic_Reviews_October_2012_FINAL.pdf>

UN DESA. 2015. *World population prospects 2015*. [Online] [cit. 7.3.2016] Dostupné na internete: <<http://esa.un.org/unpd/wpp/DataQuery/>>

UN HABITAT. 2016. *Country overview Malawi*. [Online] [cit. 10.3.2016] Dostupné na internete: <<http://unhabitat.org/malawi/>>

UNCDF. 2004. *Basic Facts about Microfinance*. [Online]. [23.1.2016]. Dostupné na internete: <www.uncdf.org/english/microfinance/facts.php>

WORLD BANK. 2006. *Malawi Poverty and Vulnerability Assessment*. [Online] 10.6.2006 [cit. 10.3.2016] Dostupné na internete: <http://fsg.afre.msu.edu/mgt/caadp/malawi_pva_draft_052606_final_draft.pdf>

WORLD BANK. 2015. *Data and statistics : Quick facts Malawi*. [Online] [cit. 7.3.2016] Dostupné na internete: <<http://www.worldbank.org/en/country/malawi>>

WORLD BANK. 2016. *Malawi: country overview*. [Online] [cit. 5.3.2016] Dostupné na internete: <<http://www.worldbank.org/en/country/malawi/overview>>

YEAR OF MICROCREDIT 2005. 2005. *Objectives of the year of microcredit*. [Online] [12.1.2016]. Dostupné na internete: <http://www.yearofmicrocredit.org/pages/whyayear/whyayear_learnaboutyear.asp>

Iné zdroje:

MVULA, January Watchman. 2015. Prezentácia SURCOD. Júl 2015. Chididi, Malawi